

**Geen papieren = geen rechten
&
geen rechten = geen mens**

Eva Tietema

3400875

Begeleider: Rutger-Jan Scholtens

Universiteit Utrecht

December 2012

Geen papieren = geen rechten & geen rechten = geen mens

Een studie naar de ervaringen van illegale ex-ama's in Nederland

Deze masterthesis is ingediend ter afronding van de Master Culturele Antropologie:

Multiculturalisme in vergelijkend perspectief

Eva Tietema

3400875

Begeleider: Rutger-Jan Scholtens

Universiteit Utrecht

December 2012

Omslag: Rob van Grootheest

“Nederland was mijn stiefvader, mijn eigen land dat is mijn echte vader. Mijn echte vader was gevaarlijk en mishandelde mij. Ik ben toen naar Nederland gekomen. Ik dacht hier heb je vrijheid, en dat was eerst ook zo. Nederland werd toen mijn stiefvader, iemand die beter voor mij kon zorgen dan mijn echte vader. Bij mijn stiefvader was ik gelukkig. Maar toen mijn verblijfsvergunning werd afgepakt, was Nederland ook niet meer mijn stiefvader, nu heb ik helemaal geen ouders meer.”¹

---

¹ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
1. Inleiding	9
2. Het verhaal van Yaris	13
3. Globalisering en migratie	17
3.1 Globalisering en de gevolgen	17
3.2 <i>Globally mobile en locally tied</i>	20
3.3 De vluchteling	21
3.4 De vlucht	25
3.5 Slot	27
4. Ama's in Nederland	28
4.1 Een korte geschiedenis van het Nederlandse asielbeleid	29
4.2 Opvang van ama's en identificatie met Nederland	30
4.3 <i>Agency</i> binnen de <i>structure</i>	36
4.4 Slot	42
5. Identiteitsvorming van illegale ex-ama's	44
5.1 Toegeschreven identiteit	44
5.2 Liminale fase	47
5.3 <i>Betwixt en between</i>	49
5.4 <i>Home and belonging</i>	52
5.5 Slot	55
6. Conclusie	57

7. Bibliografie	62
7.1 Boeken en tijdschriften	62
7.2 Internetbronnen	67
Bijlagen	
Bijlage 1: Verklarende woordenlijst	70

Voorwoord

“Ben jij ook een asielzoeker?”²

Op een maandag morgen neem ik plaats aan een tafel in de ontvangstruimte die Vluchtelingenwerk Den Haag deelt met het IND³. Aan de tafel zit een donkere vrouw die een hoofddoek draagt met een kind, een negroïde man en de man die bovenstaande woorden tegen mij uitsprak. Met deze vraag heeft de man de lachers op zijn hand, en in één klap zijn alle ogen op mij gericht. Ik moet de vraag ontkennend beantwoorden en gelijk komt de vraag waarom ik daar dan wèl zit. Ik vertel dat ik een afspraak heb met een van de medewerkers van Vluchtelingenwerk voor mijn onderzoek naar ex-ama's. De man roept gelijk dat hij ook een ex-ama is, afkomstig uit Irak, en dat hij graag mee wil werken met mijn onderzoek. Ik heb op dat moment nog helemaal niet verteld wat mijn onderzoek precies inhoudt, maar het idee dat er een onderzoek wordt gedaan naar ex-ama's is voor deze man genoeg om zijn verhaal tegen mij te doen.

Tijdens het schrijven van mijn onderzoeksopzet had ik voor ogen een onderzoek te doen naar ama's en hun gevoelens van home en belonging. Tijdens de opleiding hoorde ik dat je niets in het veld kan voorspellen. Dit bleek in mijn geval goed te kloppen. Nidos, de onafhankelijke voogdij instelling die op grond van de wet de voogdijtaak uitvoert voor ama's, wilde mij alleen toestemming geven om onderzoek te doen, wanneer het onderzoek Nidos in een positief daglicht zou plaatsen. Mijn onderzoek zou echter helemaal niet over Nidos, maar over de ama's gaan. Deze vlieger ging voor Nidos niet op en ik kreeg geen toestemming. In overleg met mijn scriptiebegeleider ben ik toen overgestapt op plan B, een onderzoek naar ex-ama's en hun gevoelens van home en belonging.

Deze onderzoeksgroep is net als de ama's ook niet zomaar te bereiken. Er staat immers bij niemand op zijn voorhoofd dat hij als ama Nederland is binnengekomen. Er zijn verschillende ex-ama projecten van Vluchtelingenwerk in Nederland, en ik heb ook vele medewerkers gesproken over mijn onderzoek. Helaas vonden veel medewerkers het teveel moeite om ex-ama's te benaderen. Op het moment dat het wederom dreigde mis te gaan, gaf het ex-ama project in Groningen en Den Haag aan mij te willen helpen met mijn onderzoek.

---

² Mister X is afkomstig uit Irak, dit gesprek vond plaats op 17-09-2012

³ Alle afkortingen en veel gebruikte begrippen staan in de verklarende woordenlijst in de bijlage

Tijdens een van de gesprekken die ik had met een medewerker van Vluchtelingenwerk Den Haag, werd mij verteld dat het onderzoek dat ik wilde doen geen gemakkelijk onderzoek zou worden. Vele ex ama's zijn getraumatiseerd en kunnen moeilijk praten. Daarnaast hebben zij voornamelijk illegale ex-ama's in het vizier, waardoor ik alleen daartoe toegang zou kunnen krijgen. Hierdoor ben ik overgestapt naar plan C. een onderzoek naar illegale ex-ama's. Tevens gaf deze medewerker aan dat er niet echt gevoelens van home en belonging zouden zijn bij deze onderzoeksgroep omdat zij zouden leven naast de maatschappij. Met een zekere vastberadenheid gaf ik aan toch mijn onderzoek te willen voortzetten omdat het nodig is dat de verhalen van deze mensen gehoord worden. Tijdens de gesprekken die ik had met mijn informanten, ben ik er wel achter gekomen wat de medewerker van Vluchtelingenwerk Den Haag bedoelde, toen ze zei dat het een moeilijke onderzoeksgroep zou zijn. Hoewel sommige informanten het fijn vonden om hun verhaal tegen mij te vertellen, merkte ik dat sommige zaken, zoals de reden waarom ze gevlucht zijn, niet voor mij toegankelijk waren. Daarnaast speelden emoties een grote rol tijdens de gesprekken. De grote onzekerheid waarin de informanten leven zorgden ervoor dat sommige informanten zo emotioneel werden dat zij hele gesprekken tegen mij geschreeuwd hebben.

Het is van wezenlijk belang om in de communicatie de vluchteling als persoon te zien en niet primair als behorend tot een groep. Vluchtelingen ervaren dagelijks welke beelden er bestaan over hen en men zoekt in hen naar rechtvaardiging van dat beeld. Dàt is wat vluchtelingen gemeenschappelijk hebben (Ghidei Biidu 1995). Met dit onderzoek wilde ik dat de verhalen van ex ama's gehoord zouden worden, zodat ik deze vluchtelingen een gezicht zou kunnen geven. Dit zorgde bij mij voor een zeker dilemma omdat de namen van mijn informanten, om privacy redenen, gefingeerd zouden worden, waardoor zij nog steeds niet hun gezicht zouden kunnen laten zien. Als oplossing hierop heb ik iedere informant zelf zijn naam laten kiezen die in deze thesis gebruikt worden. Door toeval heb ik alleen maar met mannen gesproken.

Een voorwoord is niets zonder een dankwoord en bij deze wil ik dan ook graag een paar mensen bedanken. Allereerst alle informanten die aan mijn onderzoek deel wilden nemen. Ik vind het heel bijzonder dat ik een kijkje heb mogen nemen in jullie leven en wens jullie alle goeds toe voor de toekomst. In het bijzonder wil ik Yaris bedanken, je vertelde niet alleen jouw verhaal, je zorgde er ook voor dat ik in contact kwam met anderen die hun verhaal wilden toen. Ook is het op zijn plaats om Ilona Quaak van Vluchtelingenwerk Den Haag en de medewerkers van Vluchtelingenwerk Groningen te bedanken voor hun inzet om

ex-ama's bereid te vinden deel te nemen aan mijn onderzoek. Speciale dank gaat uit naar Rutger-Jan Scholtens mijn begeleider tijdens dit onderzoek, bedankt voor je wijze raad, je flexibele agenda, tips en geduld als mijn onderzoek even niet leek te lukken.

Natuurlijk zijn er een aantal mensen van het thuisfront die ik zou willen bedanken. Allereerst Harmen Haan, jij bent er altijd en hebt een rotsvast vertrouwen in mij. Mijn lieve vader, die het mogelijk maakte om deze studie überhaupt te doen. Tineke, bedankt voor alle belangstelling die je toonde tijdens mijn onderzoek en natuurlijk mijn zusjes Christa en Els voor jullie onvoorwaardelijke liefde en vertrouwen in mij. En last but not least wil ik mijn lieve oom Rob van Grootheest bedanken die voor mij de voorkant van deze thesis heeft willen maken.

Lieve mama, jij maakte je altijd druk of ik mijn MAVO diploma wel zou halen. Nu zestien jaar later op jouw geboortedag lever ik mijn masterscriptie in. Je hoeft je geen zorgen meer te maken, het gaat goed met mij. Je kunt trots op mij zijn!

Tot slot wil ik deze thesis graag opdragen aan mijn zoon Luca. Wij zijn dit onderzoek samen begonnen, jij eerst in mijn buik en daarna naast mij. Jij hebt er door je makkelijke karakter voor gezorgd dat ik dit onderzoek tot een goed einde heb weten te brengen. Ik vind het dan ook heel speciaal om deze reis samen met jou te hebben mogen maken. Ooit zul je je hopelijk realiseren hoe waardevol het is op te mogen groeien in vrede en veiligheid. Vanaf nu heeft mama wat meer tijd voor jou!

1. Inleiding

In 1996 was ik een puber van vijftien jaar. Ik was in die tijd samen met mijn eerste vriendje en op vrijdag en zaterdagavond ging ik samen met hem en vriendinnen naar de plaatselijke kroeg. Doordeweeks ging ik naar school. Ik zat in de eindexamen klas van de MAVO en in de klas was mijn grootste bezigheid keten en kijken hoe lang het zou duren voor de leraren overspannen thuis kwamen te zitten. 's Avonds aten wij met het gezin aan tafel en spraken wij de dag door. Ik was in die tijd vooral druk met mijzelf bezig en behoorlijk lastig voor mijn ouders. Naar verwachting is dit een beetje het standaard plaatje van een vijftienjarige puber en zal jij, de lezer, ongeveer hetzelfde geweest zijn op je vijftiende. Maar stel je nu eens voor dat je op je vijftiende in een willekeurig ander land had geleefd, bijvoorbeeld Sierra Leone of Benin. Dat je op je vijftiende één, meerdere of al je familieleden hebt verloren. Dat je vreest voor je eigen leven en helemaal alleen naar Nederland gevlucht bent. Je komt hier aan, je wordt tussen andere gevluchte kinderen op een campus geplaatst en je gaat naar school. Je schooltijd bestaat niet uit keten in de klas, maar uit het opbouwen van een toekomst. En terwijl je daarmee bezig bent krijg je het bericht dat je niet in Nederland kan blijven, maar dat je terug moet keren naar het land van waar je gevlucht bent. Waar je inmiddels helemaal geen contacten meer hebt, daar waar je vreesde voor je leven. Uiteindelijk zie je in dat er geen toekomst meer voor jou hier in Nederland is en je werkt vrijwillig mee aan je terugkeer naar een land waar jij zo bang was. Na een aantal jaren krijg je te horen dat je niet terug kan keren omdat je niet over de juiste papieren beschikt en leef je sindsdien “noodgedwongen” illegaal in Nederland.

Het is waarschijnlijk moeilijk om je hier een voorstelling van te maken, maar dit is de keiharde werkelijkheid voor een aantal illegale ex-ama's die in deze thesis centraal staan. In het najaar van 2011 werd het Nederlandse nieuws overheerst door een achttienjarige Angolese jongen genaamd Mauro. Mauro werd op negenjarige leeftijd door zijn ouders op een vliegtuig naar Nederland gezet en verblijft sindsdien bij een pleeggezin in Limburg. In 2003 heeft Mauro asiel aangevraagd en uiteindelijk is hij in 2007 uitgeprocedeerd. Twee jaar later vraagt hij een verblijfsvergunning aan op basis van artikel acht van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, dat het recht op het uitoefenen van een gezinsleven beschermt. Hoewel de IND deze aanvraag afwijst geeft de rechtbank van Amsterdam in een hoger beroepszaak Mauro gelijk. Minister Leers van Asiel en Immigratie kan zich niet bij deze beslissing van de rechtbank neerleggen en gaat in hoger beroep. Uiteindelijk wordt er bepaald dat Mauro terug

moet naar Angola. Doordat zowel de Nederlandse politiek als de Nederlandse maatschappij op zijn kop staan na de beslissing om Mauro terug te sturen naar Angola, wordt er een regeling bedacht waardoor Mauro in aanmerking kan komen voor een studentenvisum waardoor hij voorlopig nog niet terug hoeft naar Angola (Volkskrant 2011).

Vluchtelingen hebben het recht te vluchten en in een ander land asiel te vragen. Maar ontvangende landen zijn niet verplicht hun deze bescherming te bieden. Dit is het spanningsveld waarin het huidige vluchtelingenvraagstuk zich bevindt. De ontwikkelingen van de laatste jaren wijzen erop dat steeds meer westerse landen alle mogelijke moeite doen om hun grenzen zoveel mogelijk af te sluiten. Daarmee ontzeggen deze landen vluchtelingen die geweld, onderdrukking, oorlogen en conflicten zijn ontvlucht, de bescherming die zij zoeken. Het westers asielbeleid is daarmee in strijd met de geest van het Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties dat ook door Nederland is ondertekend. Het verdrag dat juist bedoeld was om vluchtelingen bescherming te bieden, lijkt echter een barrière voor hen te zijn geworden. Het Nederlandse asielbeleid is gebaseerd op een kortzichtige aanpak die leidt tot groter onrecht. En dat terwijl Nederland de mensenrechten hoog in het vaandel heeft staan (Ghidei Biidu 1995:9)

De zaak van Mauro heeft er voor gezorgd dat er op maatschappelijk niveau meer aandacht is gekomen voor het Nederlandse beleid met betrekking tot ama's. Dit blijkt onder andere uit de vele actualiteitenprogramma's zoals Casa Luna van de NCRV, forums op het internet en de vele krantenberichten die ingaan op de zaak Mauro en daarmee ook op het Nederlandse beleid omtrent ama's.

Lang niet alle uitgeprocedeerde ama's komen in de belangstelling te staan van de media waardoor zij net als Mauro in aanmerking komen voor een visum, zodat zij Nederland voorlopig niet hoeven te verlaten. In Nederland zijn vele ex-ama's die hier illegaal verblijven omdat zij of niet terug willen of omdat zij door omstandigheden niet terug kunnen. Voor mijn onderzoek ben ik op zoek gegaan naar deze mensen, die in de meeste gevallen al jaren in Nederland wonen en onder erbarmelijke omstandigheden moeten zien te overleven. Voor mij was het van belang om naar hun verhalen te luisteren, ze op te tekenen om zo deze mensen een gezicht te kunnen geven. Dit onderzoek waarin de verhalen van illegale ex-ama's centraal staan biedt de mogelijkheid om hun verhaal te delen met de rest van de samenleving.

Voor dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van diepte interviews, waarbij ik mijn informanten hun levensverhaal aan mij heb laten vertellen. Bij deze manier van onderzoek doen gaat het niet zozeer om objectieve feiten die neutraal genoteerd worden, maar om een verhaal dat verteld wordt aan iemand die vraagt en luistert. Het is een andere materie dan

geboortecijfers of arbeidsvolume, maar emoties maken een belangrijk deel uit van menselijke betrekkingen, en daar gaat het om binnen de antropologie. Want zonder besef van wat mensen beweegt en wat voor rol angst, liefde, woede, jaloezie, trots en vernedering kunnen spelen begrijp je maar een klein deel van het menselijk doen en laten (Brinkgreve & Ghorashi 2010:15).

In mijn onderzoek stond de vraag, hoe geven illegale ex-ama's vorm aan hun bestaan, centraal. Door gebruik te maken van een aantal concepten zal ik in deze thesis antwoord geven op deze vraag. Maar voordat er meer op de theorie ingegaan wordt zal na de inleiding deze thesis beginnen met het verhaal van Yaris, dit omdat ik het van belang vind dat er één verhaal van mijn informanten binnen de context verteld wordt.

Binnen de master "Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief" is globalisering een van de centrale thema's die behandeld wordt. Ook in mijn onderzoek is globalisering en de gevolgen hiervan een belangrijk onderwerp. In het derde hoofdstuk wordt dan ook dieper ingegaan op het fenomeen globalisering en de gevolgen van deze processen.

Het vierde hoofdstuk begint waar het derde hoofdstuk geëindigd is namelijk bij de asielprocedures. In de verschillende paragrafen wordt beschreven hoe de asielprocedure de laatste jaren steeds meer aan banden werden gelegd en hoe er een nieuw beleid ontstond voor ama's. In dit hoofdstuk komen de eerste concepten aan bod die ik gebruikt heb om bovenstaande vraag te kunnen beantwoorden. Deze begrippen zijn *agency* en *structure*. Anthony Giddens is een van de belangrijkste wetenschappers achter deze fenomenen. Volgens Giddens zijn mensen reflexieve wezens die bewust hun plaats binnen sociale structuren kunnen veranderen. Anderzijds kunnen structuren van sociale systemen echter wel buiten de controle van een persoon omgaan. Hoewel iedereen ten alle tijden een vorm van *agency* heeft, lijkt het dat illegale ex-ama's opgesloten zitten binnen de *structure*. Dit blijkt maar ten dele waar te zijn. Alle informanten die ik gesproken heb gebruiken hun *agency* om in meer of mindere mate in opstand te komen tegen hun huidige situatie. De manier waarop zij dat doen wordt onder andere besproken in hoofdstuk vier.

In het vijfde hoofdstuk wordt vooral ingegaan op de gevoelens van mijn informanten dit doe ik door gebruik te maken van de begrippen toegeschreven identiteit, liminale fase, *betwixt and between*, en *home and belonging*. Hoe mensen vorm geven aan hun bestaan hebben zij voor een groot deel zelf in de hand. Toch krijgt iedereen te maken met een toegeschreven identiteit, zo ook illegale ex-ama's. De toegeschreven identiteit die illegale ex-ama's hebben is veelal negatief. Deze toegeschreven identiteit komt voort uit vooroordelen die mensen hebben, en waar illegale ex-ama's nooit helemaal aan kunnen ontsnappen. Hoe

het is om te leven met vooroordelen wordt besproken in paragraaf 4.1. Illegale ex-ama's hebben tijdens hun verblijf twee maal in een liminale fase gezeten. Deze zogenaamde tussen fase kan met zich meebrengen dat gevoelens van *betwixt and between* ontstaan. De eerste keer dat illegale ex-ama's in deze fase zaten was tijdens hun verblijf in speciale ama centra. Hun huidige situatie zorgt ervoor dat ze wederom in een liminale fase zitten. Illegale ex-ama's hebben hun eerste periode in de liminale fase totaal niet als negatief ervaren, dit in tegenstelling tot "gewone" asielzoekers, die het verblijf in een asielzoekerscentrum vaak als zeer negatief ervaren. Hierin is een belangrijk onderscheid te maken tussen "gewone" asielzoekers en ama's. Het vierde hoofdstuk wordt afgesloten met de begrippen *home and belonging*. Tijdens mijn studie ben ik altijd van mening geweest dat iedereen gevoelens van *home and belonging* heeft. Na mijn onderzoek kan ik stellen dat illegale ex-ama's deze gevoelens niet hebben. Dit maakt hun hele bijzondere onderzoeksgroep. Uiteindelijk wordt in het zesde hoofdstuk de conclusie gegeven van mijn onderzoek.

Tot slot moet ik vermelden dat kennis altijd gesitueerd is. Zo ook mijn kennis als het gaat om illegale ex-ama's. Hierdoor zullen er hiaten in mijn onderzoek zitten, en zal ik dus ook geen waardeoordeel kunnen geven over alle illegale ex-ama's in Nederland. Daarnaast is mijn veldwerkperiode door omstandigheden korter geweest dan van andere masterstudenten. Hierdoor zal een groot deel van de thesis bestaan uit literatuur. Toch ben ik van mening dat ik door de gesprekken die ik gevoerd heb met illegale ex-ama's en medewerkers van Vluchtelingenwerk een degelijke thesis heb kunnen schrijven, waarin een waardevol beeld geschetst wordt van de situatie waarin een groot deel van de illegale ex-ama's verkeren.

2. Het verhaal van Yaris

Doordat deze thesis verdeeld is in hoofdstukken en het binnen een theoretische kader is geplaatst, heb ik verhalen uit elkaar moeten trekken. Ik ben van mening dat mijn informanten het verdienen dat het hele verhaal ook in de context verteld wordt. Daarom wil ik in dit hoofdstuk een verhaal van een van mijn informanten vertellen. Ik heb gekozen voor het verhaal van Yaris.

Op 23 oktober reis ik per trein naar Groningen omdat ik daar bij het kantoor van Vluchtelingenwerk een afspraak heb met Yaris. Ruim op tijd kom ik daar aan, en terwijl ik sta te wachten op Yaris lees ik de berichten op Facebook door vanaf mijn telefoon. Ik vergeet hierdoor helemaal de tijd, en heb daardoor pas een kwartier later door dat Yaris inmiddels al tien minuten te laat is. Ik besluit nog vijf minuten te wachten en bel hem daarna op. Aan de telefoon laat Yaris weten onze afspraak vergeten te zijn, nou ja niet helemaal vergeten hij wist alleen niet welke dag het vandaag was. We besluiten dat ik naar zijn huis kom, om daar alsnog ons gesprek te hebben.

Wanneer ik de straat inloop staat Yaris op straat met iemand te praten en wanneer ik dichterbij kom, komt hij lachend naar mij toe en schudt mij de hand. Ik loop achter hem aan de trap op en kom dan binnen in zijn kamer. De kamer schat ik ongeveer 10 vierkante meter. Links voor het raam staat een tweepersoonsbed dat meer dan de helft van de kamer in beslag neemt. Naast zijn bed, recht tegenover de deur staan een zwarte tweezits bank. In de hoek staat een klein “hoek bureautje” en daar recht tegenover in de andere hoek staat een koelkast die, op twee flessen water en een paar blikjes na, leeg is. Voor de bank staat een bijzettafeltje en net naast de deur staat een tv. Het ruikt er muffig alsof er al jaren geen raam meer open is geweest. Ik neem plaats op de bank en Yaris op zijn bed. Hij kijkt mij aan en vraagt dan wat voor onderzoek ik eigenlijk ga doen. Hoewel ik dit al telefonisch heb geprobeerd uit te leggen, vertel ik hem nogmaals dat ik master student Culturele Antropologie ben en dat ik graag het verhaal van de illegale ex-ama wil laten horen. En dan begint Yaris met zijn verhaal.

“ In 2002 ben ik vanuit Benin naar Nederland gekomen. Ik was toen zestien jaar oud. In Benin woonde ik bij een man, ik weet ook niet wie mijn echt ouders zijn. Ik kreeg daar problemen met de lokale overheid. Ik ga niet vertellen wat voor problemen, dat houdt ik liever voor mijzelf. Via, via kwam ik in contact met een blanke man en die kon mij naar Europa

brenge. Ik ben die man heel dankbaar, als ik in Benin was gebleven dan was ik nu waarschijnlijk dood geweest. Met de boot ben ik naar Europa gekomen. Nadat ik weken in een klein hok op een boot had gezeten, kwam ik eindelijk aan land. Ik weet niet waar we waren want ik moest eerst nog heel lang met de auto tot ik werd afgezet bij een bushalte. De blanke man zei dat ik de bus moest nemen en tegen de chauffeur 'asiel, asiel' moest zeggen. Dit waren de eerste woorden Nederlands die ik leerde. Met de bus werd ik gebracht naar het aanmeldcentrum in Rijsbergen. Ik stapte uit, en ik ben toen achter andere mensen aangelopen, waarvan ik dacht dat ze daar ook heen gingen. Bij het aanmeldcentrum vroegen ze alleen naar mijn naam en woonplaats. De volgende dag gingen we met een grote bus naar Ermelo, daar was een tentenkamp. Nadat ik twee dagen in een tentenkamp in Ermelo had gezeten werd ik overgeplaatst naar een ama woongroep in Drachten. Het was daar erg leuk. Ik had daar een kamer voor mijzelf, niet iedereen heeft dat hoor, sommige mensen moeten hun kamer delen met anderen. Ik had geluk, ik vond het wel fijn een kamer alleen, dan heb je wat meer privacy, hè?! Ik zag een toekomst, ik was heel goed in school. Ik ging naar het ROC en volgde de opleiding Lasser techniek. Ik was ervan overtuigd dat ik een verblijfsvergunning zou krijgen en dan na mijn opleiding hier in Nederland aan het werk kon. Maar ik moest met mijn opleiding stoppen toen ik uitgeprocedeerd was en daarna ben ik nooit meer naar school gegaan. Ik vind dat nog steeds heel erg zonde, want ik was namelijk echt een hele goeie. Ik zat in Drachten ook op voetbal. Nu speel ik ook nog voetbal hier in Groningen. Er spelen daar wel meer mensen die illegaal in Nederland zijn.

Ik was ongeveer twee maanden in Nederland en toen kreeg ik mijn eerste interview. Dat was in Ter Apel. In Drachten hadden ze tegen mij gezegd dat ik niet alles moest vertellen, dus dat heb ik toen ook niet gedaan. Na zeven of acht maanden kreeg ik opnieuw een interview, deze was in Zwolle. Toen heb ik wel alles verteld. Ik was helemaal niet bang ofzo, ik dacht als ik alles vertel dan krijg ik wel een verblijfsvergunning. In Benin is het namelijk gevaarlijk voor mij.

In 2009 kreeg ik te horen dat ik hier niet mocht blijven en dat ik terug moest naar Benin. Je kan dan twee dingen doen, meewerken of niet meewerken. Ik dacht dat het allemaal nog moeilijker zou worden als ik niet mee zou werken, dus heb ik wel meegewerkt aan mijn terugkeer. Ik ging naar de VBL, dat is een vrijheid beperkende locatie, in afwachting van mijn terugkeer. Ik zat daar twee jaar en vier maanden terwijl ze zeiden dat het maar maximaal drie maanden zou duren. Het was een stressvolle situatie, je mag helemaal niets! Ik heb mijzelf vijf keer gepresenteerd bij het consulaat in Brussel. Ze zeiden we gaan de procedure aanvragen, maar na een gesprek met COA en de vreemdelingepolitie

kreeg ik te horen dat het niet zou gaan lukken. Van de een op de andere dag moest ik het VBL verlaten en werd in de cel gezet. Na vijf uur in de vreemdelingenbewaring werd ik vrijgelaten en zeiden ze ga maar op straat leven.

Ik heb niet de juiste papieren waardoor ik niet terug kan naar Benin. Cordaid heeft een onderzoek gedaan in Benin. Zij hebben wel mijn geboorteakte gezien, maar konden het niet meenemen. Het dossier kan niet gegeven worden aan een vreemde. Toen ik in 2011 op straat was gestuurd ben ik naar vluchtelingenwerk gegaan en via hun heb ik deze woning gekregen. Dit kwam omdat ik mee heb gewerkt aan een project dat Perspectief heet. Dit project is nu afgelopen, maar ik mag hier voorlopig blijven wonen. Ik weet niet voor hoe lang dat is. Ik krijg nu ook nog € 130,- in de maand en daar moet ik dan van leven. De spullen die hier staan heb ik gekregen van mensen of ik heb ervoor gespaard. Dat is best moeilijk als je maar € 130,- krijgt. Er wonen hier nog twee mensen die illegaal zijn. We delen samen de keuken, badkamer en toilet. We hebben niet zoveel contact met elkaar en ik weet ook niet waarom zij nog illegaal in Nederland zijn, maar we laten elkaar in onze waarden.

Hier in de buurt weten ze dat ik illegaal ben. Op straat wordt ik aangekeken, nagewezen en ze praten over mij. Maar niemand vraagt waarom ik hier illegaal ben. Ze willen helemaal niet mijn kant van het verhaal horen. Ze hebben al een oordeel gevormd, zonder dat ze iets over mij weten. Ze denken dat ik hier op hun zak teer, en dat ik hier ben omdat het hier zo goed is. Nou voor mij is het helemaal niet goed hier. Ik heb jarenlang zitten wachten op niets, ik mag hier helemaal niets. Ik krijg € 130,- in de maand, dat is echt niet veel hoor! Als die mensen nou eens naar mij toe zouden komen en aan mij zouden vragen waarom ik hier ben, dan kan ik het uitleggen. Maar ze willen het helemaal niet weten, dit is veel makkelijker. Ik vind dat heel vervelend, want ik heb het al zo moeilijk en dan is het niet leuk als mensen je aanstaren alsof je iets misdaan hebt”

Toen ik ama was voelde ik me hier wel thuis, maar nu niet meer. Ik heb geen kansen meer hier. Wat doe ik hier nog? Ik heb nu veel stress, want ik weet niet wat er met mij gaat gebeuren. Ik moet iedere maand mijn vingerafdrukken afgeven. Ik weet helemaal niet waarom dat moet, maar als je het een keer vergeet dan krijg je een boete. Ik vergeet het soms, dat komt omdat ik de dagen niet zo goed meer weet. Als je geen doel hebt, heb je ook geen reden om vroeg op te staan. Ik doe de hele dag niets, ik verveel me. Ik mag niet werken en ik heb ook geen geld, wat zou jij de hele dag doen?! Hierdoor vergeet je soms wat voor dag het is, net als vandaag toen was ik ook onze afspraak vergeten.

Ik kwam hier in Nederland om bescherming te krijgen, maar ik moest heel lang wachten en nu heb ik niets. Nederland is heel slecht voor asielzoekers. Ik vind dat je na twee,

drie jaar duidelijkheid moet krijgen, maar het duurt veel te lang. En nu kan ik niets en ben ik afhankelijk van anderen. Mijn advocaat zegt dat ik moet wachten, maar hoe lang moet ik nog wachten en waarop. Als ik ziek ben, krijg ik een arts via vluchtelingenwerk. Maar wat nou als ik in het weekend ziek wordt? Dan zijn zij niet bereikbaar en dan kan ik ook niet naar de dokter. Gelukkig ben ik niet zo vaak ziek hoor. Maar ik ben wel heel boos en gefrustreerd dat ik zo moet leven. Ik heb veel stress.

Inmiddels voel ik mij hier in Nederland ook echt niet meer thuis, ik voel me denk ik meer thuis in Benin. Ik ben hier moe, ik kan hier niets en ik weet ook niet hoe lang dit zo zou blijven. In Benin weet ik niet of ik veilig ben, maar ik kan daar misschien wel iets doen, meer dan hier. Daarom wil ik terug en daarom denk ik dat ik me meer thuis voel in Benin, dan hier in Nederland. Omdat ik daar wel op waarde wordt geschat en hier niet.”

Tijdens dit gesprek verdween de lach die Yaris op zijn gezicht had, toen ik hem voor het eerst zag. Hoewel hij nog vrolijk vertelde hoe het was om ama te zijn in Nederland, veranderde die houding vanaf het moment dat wij in het gesprek aankwamen bij het punt dat Yaris was uitgeprocedeerd. Yaris weet tot op heden niet waarom hij is afgewezen, en dat maakt voor hem ook niet meer uit. Hij wil nu terug naar huis, naar Benin, in de hoop dat hem daar een betere toekomst wacht dan hier in Nederland. Want net als alle andere illegale ex-ama's die ik gesproken heb, heeft hij genoeg van de strijd die hij hier heeft moeten leveren.

3. Globalisering en migratie

Migratiestromen zijn van alle tijden, maar de verscheidenheid van migratiestromen is een gegeven van de laatste dertig jaar. Mede door deze verscheidenheid en de toename van migratiestromen stellen Castlles en Miller (2003) in *The age of migration: international population movements in the modern world*, dat de late twintigste eeuw gekarakteriseerd kan worden als “*the age of migration.*” Migratie is een gecompliceerd begrip dat verbonden is en deel uitmaakt van de hedendaagse globaliseringprocessen. In dit hoofdstuk laat ik zien hoe de hedendaagse globaliseringprocessen er niet alleen voor gezorgd hebben dat er een enorme toename is ontstaan aan migratiestromen, waar mijn onderzoeksgroep deel van uitmaakt, maar ook dat de sociale ongelijkheid wereldwijd vergroot is, waardoor niet iedereen aan de migratiestromen deel kan nemen. Dit theoretische hoofdstuk is van belang omdat deze processen aan de basis liggen van het bestaan waarin de illegale ex-ama's nu leven.

3.1 Globalisering en de gevolgen

In 1983 werd door Theodore Levitt de term globalisering voor het eerst in het tijdschrift *Harvard Business Review* geïntroduceerd (Businessweek 2006). Inda en Rosaldo definiëren de term globalisering als volgt:

“The term globalisation refers (simply for now) to the intensification of global interconnectedness, suggesting a World full of movement and mixture, contact and linkages, and persistent cultural interaction and exchange” (Inda & Rosaldo 2008:4).

Hoewel het begrip globalisering pas een paar decennia oud is, zijn onder andere Inda en Rosaldo (2008) en Eriksen (2007) van mening dat globalisering geen nieuw fenomeen is omdat een wereldwijde connectie al eeuwenoud is. Volgens Eriksen (2007) is waarschijnlijk de filosoof Hegel de eerste persoon die over theorieën rondom de globale interconnectie sprak. Hegel sprak niet alleen over de connecties tussen verschillende gebieden maar ook over opkomende bewustwording over deze verbindingen.

In de afgelopen decennia zijn de globale verbindingen zodanig veranderd dat wij vandaag de dag spreken van een globaliseringstijdperk. Een aantal ontwikkelingen hebben aan het ontstaan van dit tijdperk bijgedragen. In de eerste plaats heeft het einde van de koude oorlog gezorgd voor grote veranderingen in samenlevingen. Ten tijde van de koude oorlog zorgden twee machtsblokken, de Verenigde Staten en de Sovjet Unie, ervoor dat

transnationale communicatie en een internationale markt op mondiaal niveau niet mogelijk waren. Het aflopen van de koude oorlog maakte hier een einde aan en zorgde ervoor dat voortaan alle landen deel konden nemen aan de wereldwijde markt (Bauman 2011).

Naast het einde van de koude oorlog zorgden technologische ontwikkelingen ervoor dat het makkelijker werd om mondiaal met elkaar te communiceren. Vooral het internet heeft hier een grote bijdrage aan geleverd. Naast technologische ontwikkelingen op het gebied van communicatie waren er ook technologische ontwikkelingen op het gebied van transport: treinen en vliegtuigen konden steeds sneller grotere afstanden afleggen (Inda & Rosaldo 2008).

Het laatste proces dat een grote rol heeft gespeeld bij het globaliseringproces, wordt door Eriksen (2007) *identity politics* genoemd. Deze politiek kwam vanaf het einde van de jaren tachtig bovenaan de internationale agenda te staan. Deze politiek ging uit van het idee dat etnische minderheden binnen een natie dezelfde rechten moesten hebben. Staten gingen niet langer meer uit van homogeniteit binnen de landsgrenzen (Eriksen 2007).

Al deze ontwikkelingen zorgden ervoor dat steeds meer mensen in contact konden komen met andere regio's in de wereld. Zowel Bauman (2011) als Inda en Rosaldo (2008) willen ons er echter op wijzen dat niet iedereen deel kan nemen aan het globaliseringproces. Hier wordt verder op ingegaan in de paragraaf '*Globally mobile en locally tied*' op blz. 19.

Door het globaliseringsproces zijn culturele interacties niet meer verbonden aan een specifieke geografische plek omdat er sprake is van mondiale stromingen. Volgens Inda en Rosaldo (2008) hebben deze stromingen tot gevolg dat er een nieuw besef bestaat van nationale en regionale grenzen omdat er steeds meer sprake is van menging, koppeling en culturele interactie. Eriksen (2007) stelt dat als tegenreactie op deze ontwikkeling er een proces is ontstaan van *Glocalization*: lokale identiteiten worden hierbij versterkt omdat mensen hun uniekheid willen onderstrepen doordat zij zich bedreigd voelen door de globalisatie.

Het grootste probleem van globalisering vandaag de dag is de spanning tussen culturele homogenisering en heterogenisering (Appadurai 2002). Het globaliseringproces wordt door critici vaak gezien als een synoniem voor economisch imperialisme of culturele westernisatie, dit houdt in dat de westerse cultuur gaat domineren over andere culturen. Hoewel rijke landen vaak dominant zijn is deze situatie volgens Eriksen niet statisch (2007). Carling (2006) voegt hieraan toe dat de input van de Verenigde Staten in het globaliseringproces groot is maar dat ook andere factoren het globaliseringproces hebben beïnvloed. Zo zouden de politieke aspiraties van organisaties zoals de UN en de EU, niet-

Amerikaanse bedrijven zoals Sony, Shell en Hyundai en leiders zoals Mandela en Arafat van grote invloed zijn geweest op het globaliseringproces.

Het idee dat het globaliseringproces synoniem staat voor economisch imperialisme gaat samen met de gedachte dat globalisering homogenisering met zich mee brengt. Men gaat bij deze gedachte uit van het idee dat westerse culturele vormen andere culturele vormen onderdrukken waardoor er uiteindelijk een westerse culturele vorm zou ontstaan. Zowel Appadurai als Eriksen zijn het niet eens met de stelling dat globalisering homogenisering tot gevolg zou hebben. Eriksen is van mening dat de richting van transnationale stromingen niet eenzijdig is, sommige ideeën stromen van het noorden naar het zuiden, terwijl andere van het zuiden naar het noorden stromen. En er is ook aanzienlijke beweging tussen oost en west en onderling in het zuiden (Eriksen 2007). Door deze stromingen en door migratie zou er juist sprake zijn van heterogenisering. Doordat mensen bang zijn hun identiteit te verliezen wordt de verbondenheid met een cultuur juist versterkt.

Appadurai stelt dat er vijf dimensies zijn van globale culturele stromingen: *ethnoscapes*, *mediascapes*, *technoscapes*, *financescapes* en *ideoscapes*. Met deze *scapes* wil Appadurai stellen dat globalisering niet vanuit een structurele hoek bekeken kan worden, maar dat per natie-staat, land, continent tot aan het individu verschillende *scapes* wel of niet of gedeeltelijk op elkaar liggen (Appadurai 2002). Met *ethnoscape* kijkt Appadurai naar de beweging van mensen in de huidige wereld. *Technoscape* gaat in op de verspreiding van technologieën. *Financescape* is gericht op financiële stromingen. De laatste twee *scapes* worden geconstrueerd door deze drie *scapes*. *Mediascape* laat zien dat ongeacht door wie media gemaakt worden, er verbeelde verhalen van de realiteit gegeven worden die over de wereld worden verspreid. En de laatste *scape*, *ideoscape*, verwijst naar de verspreiding en verandering van ideologieën (Appadurai 2002).

Door gebruik te maken van *scapes* tracht Appadurai de spanning tussen culturele homogenisering en heterogenisering af te wenden. Volgens Appadurai gaat het bij globalisering om een verscheidenheid aan stromingen die op elke plaats en in iedere context een andere betekenis krijgen. Appadurai stelt dat globalisering tot gevolg heeft dat er een spanning is ontstaan tussen natie en staat. Doordat grenzen lijken te verdwijnen, kunnen naties makkelijker over werkelijke grenzen heen. Ze kunnen nu ook eenvoudiger contact houden met het land van herkomst, waardoor de verbinding met de 'nieuwe' leefomgeving lastig wordt (Appadurai 2002). Appadurai is van mening dat globalisering geen synoniem is voor homogenisering, maar de een draagt de ander met zich mee.

Naar aanleiding van het betoog van Appadurai kan gesteld worden dat globalisering

niet direct homogenisering met zich meebrengt. Verschillende schrijvers zoals Carling en Castells geven aan dat globalisering wel gepaard gaat met sociale en economische ongelijkheid zowel tussen verschillende landen als binnen een land. In 1960 had de rijkste twintig procent van de wereldbevolking een inkomen van dertig keer zoveel als de armste twintig procent van de wereld bevolking. In 1997 was het verschil vergroot naar vierenzeventig keer zoveel (Carling 2006:38).

Er wordt bij ongelijkheid vaak gekeken naar economische ongelijkheid, in deze thesis zal het begrip ongelijkheid op een andere manier bekeken worden, namelijk de ongelijkheid in het hebben van rechten. Artikel 1 van de Nederlandse grondwet beweert dat “allen die zich in Nederland bevinden, in gelijke gevallen gelijk behandeld zullen worden. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook is niet toegestaan.” We kunnen niet waarmaken wat er in dit artikel beschreven staat. We hebben een groep mensen, zoals ex-ama's, illegaal gemaakt, en hoewel zij zich in Nederland bevinden worden zij niet als Nederlander gedefinieerd. Zij worden absoluut niet hetzelfde behandeld als mensen die in Nederland legaal verblijven.

3.2 *Globally mobile en locally tied*

Het globaliseringproces gaat gepaard met grote stromen mensen. Bij deze mensen die migreren zijn grote verschillen aan te wijzen wanneer er gekeken wordt naar de redenen waarom deze mensen migreren.

Allereerst zijn er mensen die tijdelijk of voorgoed migreren vanwege hun werk. Mensen die tijdelijk migreren worden meestal expats genoemd en zijn vaak diplomaten of zakenmensen. Tevens zijn er mensen die werkzaam zijn voor ontwikkelingshulporganisaties en daarvoor, ook vaak tijdelijk, emigreren naar een ander land. Volgens Bauman (1998) zijn deze mensen *globally mobile*. Deze mensen, meestal afkomstig uit ‘het Westen’, die deel kunnen nemen aan het globaliseringproces, worden ook wel *tourists* genoemd worden. Deze term moet vooral metaforisch gezien worden aangezien Bauman hiermee wilt laten zien hoe mobiel Westerse mensen zijn (Bauman 1998). Deze *tourists* zijn vooral zakenmensen, toeristen en academici die de wereld aan hun voeten hebben liggen. *Pull* factoren zorgen er vaak voor dat *tourists* migreren. *Pull* factoren zijn redenen, zoals uitzicht op een vaste baan, vrijheid of avontuur, waarom mensen zich aangetrokken kunnen voelen tot een land.

Een beter toekomstperspectief is een andere reden waarom mensen migreren of de wens hebben om te migreren. Dit kan uiteenlopen van beter onderwijs tot een hogere levensstandaard. Deze groep mensen komen in de meeste gevallen uit ‘het Zuiden’ en

migreren vaak naar rijke industrielanden in bijvoorbeeld Europa (Chacko 2007). Deze groep mensen noemt Bauman (1998) *locally tied* omdat zij niet overal heen kunnen. Deze *locally tied* worden ook wel *vagabonds* genoemd (Bauman 1998). De *vagabonds* zijn lang niet zo mobiel als de *tourists*, zij krijgen juist te maken met immigratie controles. Volgens Castells (1998) gaat het hierbij niet om de polarisering tussen ‘het Westen’ en ‘het Zuiden’ maar om het verschil tussen mobiel en niet mobiel zijn. Wanneer *vagabonds* migreren wordt deze migratie vooral veroorzaakt door *push* factoren (Eriksen 2007).

Ama's kunnen bij deze laatste groep, de *locally tied*, geplaatst worden. Dit blijkt allereerst uit het feit de migratie veroorzaakt wordt door *push* factoren, een uitzichtloze situatie zorgt ervoor dat ouders, mensen uit hun omgeving of zij zelf op zoek gaan naar een ‘reisagent’ die hen kan helpen hun kind te smokkelen naar een land waar het kind een beter toekomst perspectief heeft. Eenmaal aangekomen in het land waar een ama asiel wil aanvragen, worden zij wederom zeer beperkt in hun bewegingsvrijheid waardoor zij nog steeds onder de *locally tied* geplaatst kunnen worden. In Nederland worden ama's die ouder zijn dan dertien jaar in kindergroepen geplaatst van waaruit zij naar de opvangvorm gaan die het meest bij de betreffende ama past. Deze opvangvormen zijn in de meeste gevallen behoorlijk gesloten. Dit houdt in dat ama's niet zomaar kunnen gaan en staan waar ze willen, en dat hun bewegingsvrijheid behoorlijk ingeperkt wordt. Dit geldt overigens niet voor alle ama's. Ama's jonger dan dertien worden in pleeggezinnen geplaatst en hebben daardoor veel meer keuze en bewegingsvrijheid dan ama's die in speciale opvangvormen geplaatst worden (Lowan 2011).

3.3 De vluchteling

Op 18 juni 2012 bracht het UNHCR een rapport uit waaruit bleek dat eind 2011 wereldwijd 42.5 miljoen mensen het nieuwe jaar in gingen als ofwel vluchteling (15.42 miljoen), danwel als binnenlands ontheemde (26.4 miljoen), naast degenen die in afwachting waren van reactie op hun asielaanvraag (895.000). Het merendeel van de vluchtelingen was afkomstig uit Afghanistan (2.7 miljoen), gevolgd door Irak, Somalië, Soedan en Congo (UNHCR 2012). De meeste vluchtelingen worden in de regio opgevangen. Van alle continenten herbergt Afrika het grootste aantal vluchtelingen, gevolgd door het Midden-Oosten. In Nederland zouden er volgens het UNHCR op 1 januari 2011 90.075 vluchtelingen zijn.

De vluchteling die in Nederland aankomt, treft een bureaucratisch land aan. Regelgeving en procedures lijken belangrijker te zijn dan de mens. Rechten en plichten zijn juridisch afgebakend. Alleen met een legale status kan men aanspraak maken op bepaalde

voorzieningen en rechten. Het is noodzaak dat iemand zo snel mogelijk een identiteit krijgt. Vervolgens belandt de vluchteling in een ingewikkelde asielpcedure. Middels de procedure wordt het idee opgeroepen dat Nederland een gastvrij land is dat openstaat voor 'echte' vluchtelingen. Het juridisch proces is echter eerder een manier om tegenstrijdige subjectieve gevoelens, uiteenlopend van solidariteit, verdragsverplichtingen en angst voor vreemdelingen tot eigenbelang, te objectiveren in een juridisch kader. De procedure is erop gericht om een evenwicht te vinden in deze tegenstrijdigheden (Ghidei Biidu 1995:66).

Lang niet alle vluchtelingen worden als zodanig erkend. Om als vluchteling erkend te worden moeten zij voldoen aan de criteria van het Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties. Het Vluchtelingenverdrag van Geneve ziet er als volgt uit:

Artikel 1 A:

Elke persoon die uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil invoeren, of die, indien hij geen nationaliteit bezit en verblijft buiten het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren. Indien een persoon meer dan één nationaliteit bezit, betekent de term "het land waarvan hij de nationaliteit bezit" elk van de landen waarvan hij de nationaliteit bezit. Een persoon wordt niet geacht van de bescherming van het land waarvan hij de nationaliteit bezit, verstoken te zijn, indien hij, zonder geldige redenen ingegeven door gegronde vrees, de bescherming van één van de landen waarvan hij de nationaliteit bezit, niet invoert (UNHCR 1967).

Op het eerste gezicht lijkt dit een mooie en vooral duidelijke verklaring. Vluchtelingen kunnen op bescherming rekenen als zij kunnen aantonen dat zij vrezen voor vervolging op grond van vijf criteria: ras, nationaliteit, geloof, politieke overtuiging of het behoren tot een sociale groep. Maar de werkelijkheid is een stuk minder mooi en al helemaal niet zo duidelijk. In het algemeen kunnen vluchtelingen die vanwege hun politieke activiteiten worden vervolgd sneller op erkenning rekenen dan vluchtelingen die op grond van de andere vier criteria worden vervolgd. Dit komt omdat dit makkelijker te bewijzen valt voor vluchtelingen. Bovendien moeten vluchtelingen aannemelijk maken dat zij persoonlijke vervolging te vrezen hebben. Dit staat echter niet in het Verdrag en doet onrecht aan de vele vluchtelingen die tot

een vervolgde groep behoren. Het risico van persoonlijke vervolging is vaak moeilijk hard te maken. Toch lopen alle leden van een vervolgde groep altijd het gevaar het volgende slachtoffer te zijn. Door een kunstmatig verschil te creëren tussen het individu en de groep waarvan zij deel uitmaakt, wordt het bijna onmogelijk te bewijzen dat de vluchteling risico loopt. Als zij niet kan aantonen dat de autoriteiten in het land van herkomst het speciaal op hen gemunt hebben, wordt ze doorgaans niet als vluchteling gezien (Ghidei Biidu 1995:41) Hier is Jan⁴ een goed voorbeeld van.

Jan is afkomstig uit Afghanistan en behoort tot de groep genaamd Hazara. De Hazara is een etnische groep van Mongoolse afkomst, die hoofdzakelijk in het centrale berggebied van Afghanistan wonen. Deze groep is in Afghanistan een vervolgde groep, wat ervoor zorgde dat Jan's vader in 2001 naar Nederland vluchtte. Hier werd hij erkend als vluchteling en kreeg een verblijfsvergunning. Uit oogpunt van gezinshereniging mocht hij zijn vrouw, zoon en dochter naar Nederland laten overkomen. Echter op 11 september 2001 werd de wereld opgeschikt door verschillende aanslagen in de Verenigde Staten, en het verzoek van Jan's vader om zijn gezin naar Nederland te laten komen, werd tot nadere orde uitgesteld. In deze tijd bereikte Jan de achttienjarige leeftijd, waardoor hij niet zomaar Nederland meer binnenkwam op basis van gezinshereniging. Nadat zijn moeder en zusje ook in Nederland een verblijfsvergunning kregen, kwam Jan naar Nederland. Maar hoewel hij net als zijn familie behoort tot de Hazara, een vervolgde groep, kreeg hij geen vergunning, omdat hij niet hard kan maken dat hij persoonlijke vervolging te vrezen heeft. Tijdens een gesprek met Jan zei hij het volgende:

“Ze willen dat ik bewijs dat ik gevaar loop. Maar ik wist toch ook niet dat ik bewijs moest meenemen? En wat voor bewijs had ik mee moeten nemen dan, het hoofd van mijn oom? Of is dat ook niet genoeg bewijs?”

Jan bevindt zich momenteel in een absurde situatie omdat zijn familie wel legaal in Nederland verblijft en Jan niet. Deze gang van zaken is des te vreemder omdat het Verdrag van Genève juist uitgaat van groepskenmerken zoals ras, geloof, nationaliteit en het behoren tot een sociale groep. Een zuivere toepassing van het Verdrag omvat dus ook groepserkenning. Wanneer we eens goed naar het Verdrag van Genève kijken zijn er meer zaken die opvallen.

Allereerst wordt er gesproken over gegronde vrees. Om voor asiel in aanmerking te

---

⁴ Jan is afkomstig uit Afghanistan dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

kunnen komen, moet komen vast te staan dat de vluchteling ‘gegronde vrees’ heeft voor vervolging. Het element vrees verwijst naar een persoonlijke, psychische toestand van de vluchteling en is dus een subjectief element. Dit wordt geobjectiveerd door het woord dat voorafgaand aan vrees genoemd wordt, namelijk gegrond. Bij deze juridische formulering gaat het om een vrij objectieve inschatting van risico’s, die gebaseerd is op feiten. Emotie speelt hierbij geen rol omdat anders bange mensen eerder asiel zouden krijgen dan mensen die zich in dezelfde situatie juist heldhaftig op kunnen stellen (Ghidei Biidu 1995 Desmet 2002).

Naast “gegronde vrees” is vervolging een heel belangrijke concept in het Verdrag van Genève, nergens wordt echter uitgelegd wat deze term inhoudt. De auteurs zouden dit bewust open hebben gelaten omdat ze beseften dat het onmogelijk was om vooraf alle mogelijke vormen van slechte behandeling op te sommen die personen het recht geven om beroep te doen op de bescherming van een vreemde Staat (Desmet 2002). Volgens prominente juristen kunnen grove schendingen van mensenrechten als vervolgdaden worden gezien. Zij doelen op schendingen die de menselijke integriteit aantasten: martelingen, slavernij, verdwijningen, willekeurige arrestaties, executies en mishandelingen. In het algemeen worden deze schendingen van de mensenrechten pas als vervolging gezien als er een verband bestaat met het optreden van de officiële autoriteiten van een land. De erkenningsgraad van de vervolging verschilt per land. Niet ieder land accepteert schendingen als een vervolgingsdaad wanneer de overheid niet zelf actief vervolgt (Ghidei Biidu 1995:32-33).

Volgens het verdrag vormen oorlogssituaties op zich geen reden om vluchtelingen te erkennen. Om voor bescherming in aanmerking te komen, moeten vluchtelingen kunnen aantonen dat zij gegronde vrees hebben voor vervolging wegens ras, nationaliteit, geloof, politieke overtuiging of het behoren tot een sociale groep. Dat oorlog op zich geen reden is om als vluchteling erkend te worden ondervond Mister X. Volgens de IND had Mister X geen gegronde reden op vrees voor vervolging en toen de oorlog in Irak officieel ten einde was, kreeg hij te horen dat hij terug moest.

“Als u (de medewerker van de IND red.) nou eerst een week op vakantie gaat met uw kinderen naar Irak, dan keer ik daarna terug. De vrouw had geantwoord, ik ga niet met mijn kinderen naar Irak, het is daar niet veilig!”⁵

Dit citaat laat duidelijk zien hoe er hier met twee maten gemeten wordt. Hoewel de

---

⁵ Mister X is afkomstig uit Irak, dit gesprek vond plaats op 17-09-2012

medewerker van de IND het niet veilig acht om naar Irak te gaan, vindt ze het wel veilig genoeg om er illegale ex-ama's naar terug te laten keren.

In de hele asielprocedure is de vluchteling steeds verder naar de achtergrond verdwenen. Door alle regeltjes en eisen is er nauwelijks aandacht voor de persoon zelf. Bovendien is de procedure inmiddels zo ingewikkeld geworden dat vluchtelingen er vrijwel niets van begrijpen, terwijl hun toekomst ervan afhangt. Hun gevoel van onveiligheid wordt nog vergroot door het wantrouwen dat het systeem aan alle kanten uitstraalt. Vluchtelingen worden eerder als verdachten bejegend dan als mensen die bescherming nodig hebben. Impliciet krijgen vluchtelingen de boodschap niet welkom te zijn (Ghidei Biidu 1995:63). In het volgende hoofdstuk op blz. 27 wordt verder ingegaan op het Nederlandse asielbeleid.

3.4 De vlucht

“Die vrouw van de IND vroeg weet je waar je bent? Ik zei nee ik heb geen idee. Ze zei je bent in Nederland, wat weet je over Nederland, weet je waar het ligt? Ik antwoorde nee, ik weet alleen dat het hier koud is.”⁶

Vluchten is een keuze. Het zijn echter de bedreigende omstandigheden die vluchtelingen dwingen de keuze te maken om elders een veilig heenkomen te zoeken. Pas als ze geen andere uitweg meer zien, nemen ze het besluit hun land te verlaten. Soms nemen anderen voor hen het besluit dat zij moeten vluchten. Als buitenstaanders kunnen zij beter inzien dat de situatie te gevaarlijk is geworden. Vaak weten vluchtelingen van tevoren niet precies waar ze naar toe zullen gaan (Ghidei Biidu 1995). Veel asielmigranten zijn aangewezen op ‘reisagenten’. Vaak laat de ‘reisagent’ weinig keus wat betreft de bestemming. De keuze voor Nederland wordt in de meerderheid van de gevallen bepaald door de mogelijkheden die de ‘reisagent’ heeft (Horst 2001). De vlucht zelf is vaak een reis vol ontberingen. Om als verstekeling op een schip onopgemerkt te blijven, zitten vluchtelingen soms weken achtereen in een benauwde kleine donkere ruimte. Relatief weinig vluchtelingen uit andere continenten weten Europa te bereiken. Als ze er in slagen, hebben zij dat vaak te danken aan familie en vrienden die hen geholpen hebben al het geld bij elkaar te krijgen om de tocht te kunnen bekostigen. In Europa wordt deze solidariteit overigens negatief geïnterpreteerd doordat men het al snel heeft over georganiseerde vluchten. Het is echter in veel niet-westerse landen heel gebruikelijk elkaar in brede familiebanden te ondersteunen (Ghidei Biidu 1995:63-65).

---

⁶ Mohammed is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

De verhalen van mijn informanten beginnen veelal met een ‘blanke man’. Via via zijn ze in contact gekomen met deze man en die wilde mijn informanten wel naar Europa brengen. Alle Afrikaanse mensen die ik gesproken heb, zijn per boot naar Europa gekomen. Hoe lang ze er over gedaan hebben weten ze in de meeste gevallen niet. Een enkeling probeert een schatting te maken en houdt het op drie weken. Wel vertellen ze allemaal dat ze op de boot in een kleine ruimte zaten en af en toe door ‘de blanke man’ van eten werden voorzien. Waar ze uiteindelijk uit zouden komen wisten de informanten, die via een reisagent ons land binnenkwamen niet. Net als Mohammed, die de woorden uitsprak waarmee deze paragraaf begon. Uit onderzoek (Staring & Aarts 2010) is gebleken dat ama’s vooral door *push* factoren naar Nederland zijn gekomen, *pull* factoren waren veel minder van belang. De omstandigheden in het land van herkomst waren vooral de reden om te migreren. De aantrekkingskracht van Nederland was van veel minder belang (Staring & Aarts 2010).

Menig vluchteling beschikt niet over geldige identiteitspapieren. In veel landen is het niet noodzakelijk om een paspoort te hebben en als autoriteiten het vermoeden hebben dat iemand op de vlucht kan gaan, weigeren ze een paspoort te verstrekken. Hierdoor zijn vluchtelingen gedwongen paspoorten en andere valse papieren te kopen. Daarnaast is het moeilijk om Europa binnen te komen door de visa eisen die er zijn. Luchtvaartmaatschappijen worden bijvoorbeeld gestraft als zij iemand aan boord hebben die niet de juiste papieren bezit. Er wordt dus heel streng gecontroleerd. Maar hoe streng de maatregelen ook zijn, vervolgd zullen altijd een manier vinden om te ontkomen. Het is voor hen een kwestie van overleven (Ghidei Biidu 1995:64).

Het niet hebben van de juiste papieren bemoeilijkt het asielproces. In een kantoor van Vluchtelingenwerk had ik een gesprek met Gassema. Gassema is inmiddels al tien jaar in Nederland en kent de “*ins en outs*” van de asielprocedures. Wanneer hij tegenover mij plaats neemt lijkt hij een relaxte houding aan te nemen. Hij gaat achterover in zijn stoel zitten, en kijkt mij, met zijn spierwitte tanden, lachend aan. Tijdens ons gesprek merk ik dat de houding die Gassema aan heeft genomen geen relaxte houding is maar een onverschillige houding. Gassema is zo teleurgesteld geraakt in het Nederlandse systeem, en leeft al zoveel jaren illegaal in Nederland, dat niets hem meer kan raken. Gassema kon niet bewijzen dat hij afkomstig was uit Sierra Leone en omdat hij een bepaald dialect sprak werd zijn verhaal door de IND niet geloofd en werd zijn vergunning ingetrokken.

“Na acht maanden kreeg ik in 2004 een vergunning. Dat was fijn want toen kon ik tenminste werken, en betaalde ik belasting. In 2009 zei de IND ineens, je verhaal

*klopt niet, je komt niet uit Sierra Leone. Ik had een taaltest moeten doen en die gegevens waren opgestuurd naar een taal instituut in Moskou, daar zeiden ze: 'hij spreekt een taal die afkomstig is uit Sierra Leone'. Maar de IND zei nee, deden de test nog een keer en toen kwam eruit: 'hij kan afkomstig zijn uit Sierra Leone, maar ook uit een ander land'. En vervolgens riepen ze dat mijn verhaal niet klopte en raakte ik mijn verblijfsvergunning kwijt. Maar ik woonde in een grensgebied. Als je hier dicht bij de grens van België woont praat je net als de mensen die uit België komen, dat betekent niet dat je uit België komt.'*⁷

3.5 Slot

In dit hoofdstuk heb ik willen laten zien welke rol de huidige globaliseringprocessen hebben gespeeld in de levens van mijn informanten. Allereerst heeft het huidige tijdperk het überhaupt mogelijk gemaakt dat mijn informanten konden vluchten, en dat er reisagenten zijn die hun brood verdienen met het helpen van mensen die willen/moeten vluchten. Daarnaast heeft deze tijd ervoor gezorgd dat Nederland de laatste jaren steeds meer te maken heeft gekregen met vluchtelingen waardoor het voor hen steeds moeilijker geworden is om Nederland binnen te komen. Dit hoofdstuk heeft vooral gediend als achtergrond informatie over de tijd waarin de verhalen van mijn informanten tot stand zijn gekomen.

In het volgende hoofdstuk zal verder ingegaan worden op de asielprocedure in Nederland, en welke grote rol de vluchtverhalen van mijn informanten hierbij gespeeld hebben. Dit hoofdstuk gaat terug naar de tijd waarin mijn informanten zich als ama in Nederland bevonden.

---

⁷ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

4. Ama's in Nederland

In het vorige hoofdstuk heb ik laten zien dat migratiestromen van alle tijden zijn. De aard, omvang en duur van migratie verschillen. Patronen van migratie zijn veranderlijk. Dit komt mede door de verbeterde mogelijkheden tot mobiliteit en het overbrengen van informatie tussen gebieden. Dit heeft zijn weerslag op de migratiestromen. De toegenomen mobiliteit kan worden gezien als een gevolg van de mogelijkheden op dit gebied. Deze mogelijkheden leiden volgens Harvey (1989, in Horst, van der 2001:2) tot een compressie van tijd en ruimte, de wereld wordt kleiner doordat wij in staat zijn deze in kortere tijd te doorkruisen. De vergrote mogelijkheden tot geografische en fysieke mobiliteit geven niet aan hoe mobiel men werkelijk is. Daarvoor moet gekeken worden naar de juridische barrières, zoals visaverplichtingen en beperkingen op langdurig verblijf. De mogelijkheden om een ander land binnen te komen zijn door de jaren heen steeds meer aan banden gelegd. De toename van technologische mobiliteit gaat gepaard met juridische beperkingen op mobiliteit (Horst, van der 2001:2).

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het asielbeleid in Nederland. Allereerst laat ik zien hoe het asielbeleid door de jaren heen veranderde en steeds meer aan banden werd gelegd. Vervolgens ga ik in op de bijzondere positie die ama's in dit beleid innemen.

4.1 Een korte geschiedenis van het Nederlandse asielbeleid

Nederland heeft al eeuwen lang verschillende groepen asielmigranten opgevangen, de huidige tijd is dus geen uitzondering. Het aantal vluchtelingen dat door de jaren heen werd opgevangen fluctueert nogal. In 1620 bestond twaalf procent van Nederland uit vluchtelingen (Dekker en Sensius, 1997 in Horst 2001:55). In die tijd bood de Republiek een relatief grote mate van godsdienstvrijheid, wat een extra reden was, naast werkgelegenheid, voor met name joodse en protestantse migranten om zich hier te vestigen (GCM z.j.) De vluchtelingen die in de 17^e eeuw naar Nederland kwamen moesten zich net als iedereen proberen te redden in de Nederlandse samenleving, en die samenleving benutte hun potentieel optimaal (Horst 2001:56).

De Eerste Wereldoorlog en de opvang van de vluchtelingen die tijdens die periode naar het neutrale Nederland kwamen, kan worden gezien als een kentering in de afzijdige houding van de centrale overheid. Eerst werd er geprobeerd de Belgen tot terugkeer te bewegen. Toen uiteindelijk werd ingezien dat de oorlogsvluchtelingen niet spoedig zouden

terugkeren, werd er gezocht naar opvangmogelijkheden. Het besef dat de Belgen in Nederland zouden blijven gaf aanleiding tot het vormen van kampen, vluchtoorden genaamd, in Ede, Uden, Gouda en Nunspeet. Na de oorlog keerden vrijwel alle Belgen terug naar België, mede omdat het leven in de kampen verschrikkelijk was door de erbarmelijke omstandigheden. De kampen werden overbodig en werden opgeheven. In de jaren dertig stond het toelatingsbeleid en de opvang van vluchtelingen in Nederland in het teken van “middelenvereiste”. Opvang en dergelijke werden niet geregeld, men moest voor zichzelf kunnen zorgen (Horst 2001:56-58).

Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig van de twintigste eeuw groeide het aantal asielverzoeken enorm. De gemeenten waren in eerste instantie verantwoordelijk voor de asielzoekers die in hun gemeenten asiel aanvroegen. Dit zorgde echter voor een enorme druk op de grote steden, doordat daar de meeste mensen hun asielaanvraag deden (Kessels 1995). Het rijk ging op zoek naar een opvangbeleid en dit resulteerde in 1987 in de Regeling Opvang Asielzoekers, ROA. Hierin werd bepaald dat het Rijk de eerste opvang voor haar rekening zou nemen en dat de gemeenten, zodra dit mogelijk was, de opvang over zouden nemen. De gemeenten zouden hiervoor speciale ROA-woningen instellen. Daarnaast werden nog vier opvangcentra ingesteld die bij een gebrek aan woningen in gemeenten konden worden ingezet om de asielzoekers op te vangen. De huisvesting van asielzoekers in centra werd meer de standaard situatie (Horst 2001, Ghorashi 2005). In de jaren daarna nam het aantal asielzoekers nog meer toe, waardoor de roep om aanscherping van het asielbeleid steeds luider klonk. De centra dienden in eerste instantie als tijdelijke opvang, maar door de steeds groter wordende aantallen asielzoekers, duurt de opvang vanaf begin jaren negentig niet meer enkele maanden maar enkele jaren (Holder 2012). De controle aan de grenzen nam toe en er kwamen aanmeldcentra (AC) waar asielzoekers zich bij binnenkomst moesten melden. Ook nam de rijksoverheid de opvang van asielzoekers voor haar rekening en de gemeenten hielden zich voortaan bezig met de opvang en huisvesting van statushouders. De ROA-woningen kwamen hierdoor te vervallen (Kessels 1995). Vandaag de dag worden asielzoekers nog steeds opgevangen in asielzoekerscentra. Volgens van der Horst (2001) en Ghorashi (2005) zijn de AZC's een uiting van machtsrelaties tussen de Nederlandse samenleving en asielzoekers. Het AZC zou een barrière vormen met de buitenwereld omdat het leven in een AZC een wereld op zich is die los staat van de maatschappij. Daarnaast maakt het asielbeleid vluchtelingen afhankelijk van de staat om ze vervolgens de schuld te geven afhankelijk van de staat te zijn.

Ama's vormen een uitzonderlijke groep binnen de asielzoekers. In 2009 vroegen ongeveer 300 ama's asiel aan in Nederland (NOS 2010). Voor deze groep asielzoekers geldt

een apart toelatings- en opvangbeleid dat in 1992 werd ingesteld. Binnen dit beleid, dat tot 2000 duurde, konden ama's op grond van hun minderjarige leeftijd een verblijfsvergunning krijgen mits er geen adequate opvang in het land van herkomst mogelijk was (Breemhaar 2009). Mede door dit beleid nam het aantal ama's in de jaren negentig enorm toe. Deze ama's waren vooral afkomstig uit Angola, China, Guinee en Sierra Leone. De toename zorgde ervoor dat er een nieuw beleid moest komen om het aantal ama's drastisch in te perken (Amnesty z.j). In 2001 kwam er een nieuwe vreemdelingenwet. De inwerkingtreding van deze wet zorgde ervoor dat asielverzoeken van ama's als ieder ander asielverzoek werden behandeld vanaf het moment dat zij de achttienjarige leeftijd bereikten. Voor ama's werd het daardoor belangrijk zich jonger voor te doen dan dat zij in werkelijkheid waren (Breemhaar 2009).

Als de procedures en voorzieningen die Nederland heeft ten aanzien van ama's worden afgezet tegen de procedures en voorzieningen in andere landen binnen de EU zijn er geen grote verschillen aan te wijzen. Op een punt is er echter wel een onderscheid aan te wijzen tussen Nederland, Denemarken en Engeland en de rest van de EU-landen. In Nederland, Denemarken en Engeland is het namelijk voor ama's mogelijk om na drie jaar een permanente verblijfsstatus te krijgen. Dit beleid, samen met het feit dat er in Nederland langdurige asielprocedures zijn, waardoor ama's niet op korte termijn terug hoeven te keren, zorgt ervoor dat Nederland voor 'reisagenten', die ama's smokkelen naar andere landen, zeer aantrekkelijk is (Olde Monnikhof & Tillaart 2003). De laatste jaren worden steeds vaker opvangmogelijkheden in het land zelf geplaatst. Dit om te voorkomen dat de Nederlandse staat ama's opvang moet bieden tot zij achttien zijn. Uit gesprekken die ik met een medewerker van Vluchtelingenwerk had, blijkt dat deze opvangmogelijkheden alles behalve veilig te noemen zijn, en vaak het doelwit zijn van mensenhandelaren

4.2 Opvang van ama's en identificatie met Nederland

*“Nadat ik weken in een klein hok op een boot had gezeten kwam ik eindelijk aan land. Ik weet niet waar we waren want ik moest eerst nog heel lang met de auto tot ik werd afgezet bij een bushalte. De blanke man zei dat ik de bus moest nemen en tegen de chauffeur asiel, asiel moest zeggen. Dit waren de eerste woorden Nederlands die ik leerde”.*⁸

---

⁸ Yaris is afkomstig uit Benin, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

Yaris werd met de bus naar het aanmeldcentrum Rijsbergen gebracht van waaruit hij naar een ander kamp werd gebracht. Net als alle andere asielzoekers moeten amas die in Nederland aankomen, zich tegenwoordig melden bij de centrale ontvangstlocatie in het Groningse Ter Apel, hier begint de asielprocedure. Vanuit Ter Apel worden asielzoekers naar één van de aanmeldcentra (AC) in het land gebracht: Ter Apel, Den Bosch of Zevenaar. Op Schiphol is een speciaal aanmeldcentrum voor asielzoekers die met het vliegtuig naar Nederland komen (Vluchtelingenwerk 2012). In het AC verblijven asielzoekers maximaal 48 werkdagen, wat neerkomt op zes dagen. In die tijd kunnen asielzoekers rusten en zich voorbereiden op de rest van hun asielprocedure (Jongh & Ee 2002). Tegenwoordig is deze procedure een stuk strenger geworden, maar in de tijd waarin mijn informanten naar Nederland kwamen, begin van dit decennium, konden zij nog een tijd in Nederland verblijven voordat zij zich meldden in een AC.

“Ik ben met het vliegtuig gekomen uit Guinee. Ik heb toen eerst een maand in het huis van de blanke man, die mij naar Nederland had gebracht, gezeten. Maar na een maand vond hij dat ik weg moest en zette mij met de auto af op station Rotterdam. Ik heb toen een tijdje rondgezworven en uiteindelijk ben ik toen naar het politiebureau gegaan. Ik had honger en wilde iets te eten hebben. Zij hebben mij toen naar het aanmeldcentrum in Rijsbergen gebracht.”⁹

De AC-procedure begint met onderzoek naar de identiteit, nationaliteit en reisroute van de asielzoeker. Onderdeel van dit onderzoek is het eerste gehoor. Na het eerste verhoor wordt bekeken of een aanvraag zich leent voor verdere behandeling in het aanmeldcentrum, of dat er meer tijd nodig is voor het doen van onderzoek (Inburgernet 2004). Volgens Yaris werd in het aanmeldcentrum alleen naar zijn naam en vorige woonplaats gevraagd. Pas maanden later volgden er een uitgebreid verhoor, waarin hij kon vertellen waarom hij asiel wilde aanvragen. Hij kreeg in het aanmeldcentrum het advies om niet alles te vertellen. Waardoor hij maanden later opnieuw een verhoor kreeg, waarin hij wel alles vertelt heeft. Op basis van het vluchtverhaal en de motivatie om te vluchten en in Nederland asiel aan te vragen beslist de IND of een asielzoeker een vergunning krijgt. Deze vergunning is in eerste instantie altijd tijdelijk voor vijf jaar, daarna kan een permanente vergunning worden aangevraagd.

In de tijd dat asielzoekers wachten op bericht of zij wel of niet in Nederland mogen

---

⁹ Alex is afkomstig uit Guinee, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

verblijven worden zij opgevangen in asielzoekerscentra. Hoewel de IND beweert de helft van de asielaanvragen binnen acht dagen te hebben afgerond, moeten veel asielzoekers in praktijk vaak jaren wachten voordat hun asielaanvraag is afgerond. Al deze tijd verblijven asielzoekers in asielzoekerscentra waar zij niet uit mogen. Daarnaast wordt de lange tijd waarin de asielzoekers in onzekerheid moeten leven als niet humaan gezien (Humaan omgaan met vluchtelingen 2009).

In de periode dat asielzoekers in een asielzoekerscentrum zitten, worden zij zeer beperkt in hun bewegings- en keuzevrijheid en dit heeft grote gevolgen voor de asielzoekers. Asielzoekers geven aan dat zij kampen met gevoelens van overbodigheid en nutteloosheid door de manier waarop zij nu leven. Asielzoekers hebben het idee dat hun leven aan hen voorbij glijdt zonder dat zij iets kunnen doen om hun situatie te veranderen (Geuijen 1998). Naast deze gevoelens nemen asielzoekers al de tijd die zij in een asielzoekerscentrum zitten geen deel aan de Nederlandse maatschappij. Dit zorgt er niet alleen voor dat asielzoekers totaal geen band ombouwen met Nederland en de Nederlandse cultuur, het zorgt er eveneens voor dat het huidige asielbeleid een erg duur beleid is, mensen worden immers opgevangen maar mogen niet werken (Geuijen 1998). Veel asielzoekers geven aan pas een band met Nederland te krijgen wanneer zij een verblijfsvergunning hebben. Asielzoekers verhuizen vaak naar een plaats waar zij ook werk kunnen krijgen en kunnen zich daar naar verloop van tijd meer identificeren met de Nederlandse samenleving (Klaver & Van der Welle 2009). Uit deze gegevens blijkt dat asielzoekers zich pas thuis gaan voelen wanneer zij zich ook daadwerkelijk onder de Nederlanders bevinden.

Voor ama's ligt dit anders, ama's verblijven niet in asielzoekerscentra. Sinds 2007 is er voor hun een nieuw opvangmodel ingevoerd. De opvang van alle ama's die ouder zijn dan dertien jaar vindt plaats in kinderwoongroepen waar ama's direct vanuit het aanmeldcentrum worden geplaatst. Vanuit deze kinderwoongroepen wordt beslist welke opvangvorm voor de betreffende ama de beste is. Er zijn vier opvangvormen: kinderwoongroep met 24-uurs begeleiding, campus met 24-uurs begeleiding, kleine wooneenheid en opvanggezinnen. Begeleiding in de verschillende woonvormen wordt afgestemd op de vaardigheden van de ama en zijn verblijfsperspectief. Ama's die jonger zijn dan dertien, worden door Nidos direct in een opvanggezin geplaatst (Lowan 2011). Deze ex-ama's heb ik niet gesproken. Dit komt omdat ik onderzoek heb gedaan naar illegale ex-ama's en omdat ama's die in een pleeggezin geplaatst worden jonger zijn dan dertien, verblijven zij vaak een lange tijd in Nederland waardoor ze een verblijfsvergunning krijgen.

Ama's bouwen veel sneller een band op met Nederland, dit komt omdat zij niet, net

als andere asielzoekers, afgesloten worden van de Nederlandse maatschappij. Kinderen die in pleeggezinnen geplaatst worden, worden automatisch lid van het gezin en zullen net als eventuele andere kinderen in het gezin meedraaien in de maatschappij. Maar ook ama's die niet in pleeggezinnen geplaatst worden bouwen een band op. Doordat zij onder de achttien zijn, hebben zij leerplicht en gaan dus naar Nederlandse scholen. Ama's zijn niet ingebed in een ondersteunend (etnisch of familiaal) netwerk waar zij op terug kunnen vallen, maar creëren tijdens de asielprocedure in een ama centrum een nieuw sociaal netwerk. Een groot deel van dit netwerk bestaat uit autochtone Nederlanders, waaronder professionals en leeftijdsgenoten, die zij hebben leren kennen tijdens het onderwijs en in hun vrije tijd (Staring & Aarts 2010). Aan de hand van het WRR rapport uit 2007 zal ik laten zien hoe illegale ex-ama's zich, in de tijd dat zij als ama in Nederland waren, konden identificeren met Nederland.

In september 2007 komt de wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid, WRR, met een rapport waarin zij voorstellen om de verbondenheid met Nederland te versterken (WRR 2007). In het WRR rapport wordt onder identificatie “een dynamisch proces van het leggen, onderhouden en verbreken van verbindingen” verstaan. Daarnaast zijn er drie dimensies te onderscheiden in identificatieprocessen functioneel, normatief en emotioneel (WRR 2007:14).

Functionele identificatie komt tot stand wanneer mensen niet primair als lid van een etnische groep worden gezien maar als individu met uiteenlopende functionele verbindingen zoals een lid van een sportvereniging, beroepsgroep of een student op een bepaalde school. Functionele identificatie ontstaat als mensen een gemeenschappelijk belang hebben en waar sprake is van wederzijdse afhankelijkheid (WRR 2007:14). In de tijd dat mijn informanten onder de noemer ama vielen, hadden zij leerplicht en gingen dus naar Nederlandse scholen. Hier bouwden zij niet alleen aan hun toekomst, maar kwamen zij ook in contact met Nederlandse leeftijdgenootjes. Het belang van studeren komt ook aan bod in het boek “Wij zijn niet voor de koeien gekomen!” van Wouter Zagt (2001).

In dit boek komen verschillende vluchtelingen aan het woord die over hun studie ervaringen in Nederland vertellen. Remi Dursun is één van die studenten en die zegt over het belang van een studie het volgende “Als je door wilt gaan met leven, dan moet je perspectieven hebben en als je perspectieven wilt hebben, dan moet je hier (in Nederland, red) studeren” (Zagt 2001:14). Ook Kaveh Mohammed Pour laat weten hoe belangrijk het volgen van een opleiding was: “Mijn kansen waren afgepakt. Toen ik in Nederland was wilde ik die kans terugpakken” (Zagt 2001:13).

Voor mijn informanten was het naar school gaan dan ook zeer belangrijk. Zij hadden

het idee dat ze bezig waren met het opbouwen van een toekomst in Nederland. Zij waren niet alleen een vluchteling maar ook een student, die, net als Nederlandse jongeren, in de toekomst een steentje wilden bijdragen in de Nederlandse maatschappij. Helaas hebben mijn informanten hun opleiding niet af kunnen maken. Een aantal informanten waren voor hun achttiende uitgeprocedeerd, zij mochten weliswaar nog tot hun achttiende in Nederland blijven en naar school, maar zij mochten geen stage lopen omdat dit onder werk zou vallen. Zij konden daardoor nooit hun diploma behalen voordat zij op hun achttiende het land moeten verlaten. Niet iedere student hoeft stage te lopen, maar in de gevallen dat ama's dat niet hoeven, zijn ze over het algemeen nog niet klaar met hun opleiding wanneer zij terug moeten naar het land van herkomst. Een aantal informanten waren pas na hun achttiende uitgeprocedeerd, maar mochten vanaf hun achttiende geen onderwijs meer volgen omdat ze toen buiten de leerplicht vielen. Het verblijf in een ama centrum wordt door al mijn informanten als een zeer leuke tijd ervaren.

“Nadat ik twee dagen in een tentenkamp in Ermelo had gezeten werd ik overgeplaatst naar een ama woongroep in Drachten. Het was daar erg leuk. Ik had daar een kamer voor mijzelf, niet iedereen heeft dat hoor, sommige mensen moeten hun kamer delen met anderen. Ik had geluk, ik vond het wel fijn een kamer alleen dan heb je wat meer privacy, hè?! Ik zag een toekomst, ik was heel goed in school. Ik ging naar het ROC en volgde de opleiding Lasser techniek. Ik was ervan overtuigd dat ik een verblijfsvergunning zou krijgen en dan na mijn opleiding hier in Nederland aan het werk kon.”¹⁰

“Ik heb drie jaar in het ama centrum in Oisterwijk gezeten. Dat was heel leuk. Je zat daar met allemaal leeftijdsgenoten en ik ging naar school. Ik zat op het ROC in Tilburg. Ik had daar best wel veel vrienden en ik vond de opleiding erg leuk.”¹¹

Ghorashi (2005) geeft in haar artikel aan hoe belangrijk het is dat vluchtelingen actief zijn in de eerste jaren van hun verblijf in Nederland. Door actief bezig te zijn, kunnen vluchtelingen niet alleen afstand nemen van hun verleden, het helpt ze ook om een nieuw leven op te bouwen. Het verblijf in de ama centra zorgt ervoor dat ama's snel in een dagelijks ritme

---

¹⁰ Yaris is afkomstig uit Benin, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

¹¹ Alex is afkomstig uit Guinee, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

komen en bezig kunnen zijn met het opbouwen van hun toekomst.

“We moesten elke dag om zeven uur opstaan, dat vond ik toen heel vervelend. Eigenlijk was dat best wel goed, want ik kwam nooit te laat op school ofzo. Nu ik eraan terug denk was de tijd in het ama centrum eigenlijk heel erg leuk. Ik heb toen heel veel vrienden leren kennen, en die spreek ik nu nog steeds. Nee, het werd pas erg toen ik uitgeprocedeerd was, daar (in het ama centrum red.) dacht ik nog dat ik hier mijn hele leven zou blijven.”¹²

Uit de verhalen blijkt dat de illegale ex-ama's die ik gesproken heb zich wel met Nederland functioneel konden identificeren toen zij hier nog onder de noemer ama leefden. Naast functionele identificatie speelt emotionele identificatie die gaat over de gevoelens van verbondenheid met anderen, een grote rol in de levens van ama's.

Bij emotionele identificatie gaat het erom dat mensen zich verbonden voelen met de Nederlandse samenleving. Dit hoeft niet te betekenen dat zij niet meer loyaal kunnen zijn aan hun thuisland.

Het huidige beleid in Nederland is dat wij van migranten verlangen dat zij het paspoort van hun thuisland opgeven wanneer zij in aanmerking willen komen voor een Nederlands paspoort. Waarom is het niet mogelijk om meerdere paspoorten te hebben? We doen er immers ook niet moeilijk over dat Nederlanders migreren en ook hun Nederlandse paspoort behouden. Je kan je afvragen wat een paspoort zegt over loyaliteit. Mijn informanten bezitten in de meeste gevallen helemaal geen paspoort. Maar ook zij voelen zich niet meer verbonden met Nederland of hun land van herkomst. Door de lange tijd die zij in Nederland zijn verbleven zijn zij alle contacten die zij met het land van herkomst hadden verloren, waardoor zij totaal geen *feeling* meer daarmee hebben. Daarnaast hebben zij momenteel totaal geen toekomstperspectieven in Nederland, waardoor zij zich emotioneel moeilijk kunnen identificeren met Nederland. Maar dat is niet altijd zo geweest, in de tijd dat zij nog niet illegaal waren, maar als ama leefden in Nederland voelden zij zich wel emotioneel verbonden met Nederland.

“Nederland was mijn stiefvader, mijn eigen land dat is mijn echte vader. Mijn echte vader was gevaarlijk en mishandelde mij. Ik ben toen naar Nederland

---

¹² Mister X is afkomstig uit Irak, dit gesprek vond plaats op 17-09-2012

gekomen. Ik dacht hier heb je vrijheid, en dat was eerst ook zo. Nederland werd toen mijn stiefvader, iemand die beter voor mij kon zorgen dan mijn echte vader. Bij mijn stiefvader was ik gelukkig. Maar toen mijn verblijfsvergunning werd afgepakt, was Nederland ook niet meer mijn stiefvader, nu heb ik helemaal geen ouders meer.”¹³

Wat opvalt aan dit citaat en aan de citaten hierboven is dat er in de verleden tijd en in verwantschapstermen gesproken wordt. Op het moment dat mijn informanten hier nog als ama leefden, zagen zij nog een toekomst voor zichzelf. Zij maakten deel uit van de Nederlandse maatschappij en hadden echt het idee dat zij de rest van hun leven in Nederland zouden blijven.

4.3 Agency binnen de structure

Doordat ik onderzoek heb gedaan naar illegale ex-ama's, hebben al mijn informanten een zeker moment meegemaakt waarop zij te horen kregen dat zij uitgeprocedeerd waren. De reden waarom of de manier waarop zij er mee omgegaan zijn verschilt per informant.

Na een negatieve beslissing door de rechtbank is de asielzoeker of ama verplicht om Nederland te verlaten. Het vertrek wordt geregeld door de Dienst Terugkeer en Vertrek van het ministerie van Justitie. Wanneer asielzoekers of ama's uitgeprocedeerd zijn, vervalt hun recht op opvang en worden zij overgeplaatst naar een vrijheid beperkende locatie (VBL). De VBL is ingesteld om asielzoekers of ama's te begeleiden en activeren in hun uitzetting naar hun land van herkomst. De regels in de VBL zijn streng, zo moet een bewoner zich vijf dagen per week melden en mag de bewoner de locatie wel verlaten, maar is verplicht binnen de grenzen van de gemeente waar de VBL is gevestigd te blijven. De norm is dat in het VBL het vertrek in drie maanden wordt voorbereid. In 2010 verbleef circa 50 procent van de vreemdelingen langer dan drie maanden in de VBL (Grundmeijer & Buis 2012). Bij een aantal informanten duurde het verblijf in de VBL veel langer. Zo ook bij Yaris.

Yaris kwam in 2002 op zestienjarige leeftijd vanuit Benin naar Nederland. Hij heeft in Benin jaren bij een man gewoond en weet niet wie zijn ouders zijn. In 2009, nadat hij al zeven jaar in Nederland is, krijgt hij te horen dat hij definitief is uitgeprocedeerd en Nederland zal moeten verlaten. Hij wordt dan in de VBL in Ter Apel geplaatst.

---

¹³ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

“Ik ging naar de VBL, dat is een vrijheid beperkende locatie, in afwachting van mijn terugkeer. Ik zat daar twee jaar en vier maanden terwijl ze zeiden dat het maar maximaal drie maanden zou duren. Het was een stressvolle situatie, je mag helemaal niets! Ik heb mijzelf vijf keer gepresenteerd bij het consulaat in Brussel. Ze zeiden we gaan de procedure aanvragen, maar na een gesprek met COA en de vreemdelingepolitie kreeg ik te horen dat het niet zou gaan lukken. Van de een op de andere dag moest ik het VBL verlaten en werd in de cel gezet. Na vijf uur in de vreemdelingenbewaring werd ik vrijgelaten en zeiden ze ga maar op straat leven”¹⁴

Wanneer het recht op verblijf in Nederland is komen te vervallen kan een vreemdeling naast de VBL ook in bewaring worden gesteld in een detentiecentrum of een uitzetcentrum. De voorwaarden om een vreemdeling in zijn vrijheid te beperken zijn als volgt. Ten eerste kan de vreemdeling in zijn vrijheid worden beperkt als men vermoedt dat een vreemdeling zich aan het toezicht zal onttrekken. Ten tweede kan een vreemdeling in zijn vrijheid worden beperkt indien de vreemdeling niet meewerkt aan de voorbereidingen van het vertrek of de uitzetting. In de laatste plaats kan de vreemdeling in bewaring worden gesteld indien de vreemdeling een gevaar is voor de openbare orde of nationale veiligheid. Yaris heeft uiteindelijk maar vijf uur in de vreemdelingenbewaring gezeten, dit mag een geluk genoemd worden want sommige informanten zoals Alex en Mohammed zaten daar veel langer, het verhaal van Mohammed wordt beschreven in de paragraaf ‘toegeschreven identiteit’ op blz. 43.

Alex kwam in 2003 als zestienjarige jongen met het vliegtuig naar Nederland. In ons gesprek ga ik samen met hem terug naar het moment waarop hij te horen kreeg dat hij was uitgeprocedeerd. Emotioneel vertelt Alex:

“Ik was bijna achttien toen ik hoorde dat ik niet in Nederland mocht blijven. Ik had dit totaal niet verwacht, en dacht wat moet ik nou doen. Ik wilde echt niet terug naar Guinee, het is daar gevaarlijk. Ik ben toen, voordat zij mij konden uitzetten, naar België gegaan en heb daar asiel aangevraagd. Ik dacht als het niet lukt in Nederland dan ga ik wel naar België. Maar daar zagen ze door mijn vingerafdrukken dat ik al in Nederland asiel had aangevraagd. Ik werd toen terug gebracht naar Nederland en hier kwam ik in de gevangenis. Ik heb daar 1 jaar gezeten, terwijl ik niets gedaan had, ik was alleen maar naar België gegaan. Na een jaar kon ik opnieuw asiel aanvragen, ik weet ook niet waarom. Dat was in 2007. Ik heb toen tot 2010 in een

---

¹⁴ Yaris is afkomstig uit Benin, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

*AZC gezeten in Roermond en toen hoorde ik weer dat ik niet mocht blijven. Ze waren toen bang dat ik weer Nederland zou ontvluchten dus hebben zij mij toen gelijk opgesloten in de vreemdelingenbewaring. Ik heb er toen acht maanden gezeten, voordat ik op straat gezet werd.*¹⁵

Het in vreemdelingenbewaring zetten van mensen laat zien dat de Nederlandse overheid illegaliteit gelijk stelt aan criminaliteit, hier zal in de paragraaf ‘toegeschreven identiteit’ op blz. 43 verder op ingegaan worden. In deze paragraaf wil nu verder ingaan op de keuzes die mijn informanten maakten nadat zij uitgeprocedeerd waren.

De integratie van *agency* en *structure* theorieën kan gezien worden als een van de belangrijkste ontwikkelingen in de Europese sociologie en antropologie van de laatste decennia. Een van de belangrijkste denkers achter dit fenomeen is Anthony Giddens. Giddens is van mening dat men *agency* en *structure* niet apart moet zien, maar meer als een bestaande dualiteit die met elkaar in relatie staat. In *The Constitution of Society* (1984) schrijft Giddens vanuit zijn opgestelde *Structuration Theory* dat *agency* mensen immers helpt met het opbouwen en veranderen van structuren. Hierbij zijn mensen reflexieve wezens die bewust hun plaats binnen sociale structuren kunnen veranderen. Anderzijds kunnen structuren van sociale systemen echter wel buiten de controle van een persoon omgaan (1984:25). *Agency* wordt door Giddens als volgt gedefinieerd:

To be able to ‘act otherwise’ means being able to intervene in the world, or to refrain from such intervention, with the effect of influencing a specific process or state of affairs. This presumes that to be an agent is to be able to deploy a range of causal powers, including that of influencing those deployed by others. Actions depend upon the capability of the individual to ‘make a difference’ to a pre-existing state of affairs or course of events (Giddens 1984:14).

Met *agency* doelt Giddens niet op de intentie die mensen hebben met het uitvoeren van hun handelingen, maar of de mogelijkheid om te handelen überhaupt wel bestaat. Daarom impliceert *agency* ook altijd een vorm van macht (Giddens 1984:9). Foucault voegt daaraan toe dat handelingen van een agent, een persoon met *agency*, op hun beurt weer structuren

---

¹⁵ Alex is afkomstig uit Guinee, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

bepalen voor mogelijke andere handelingen (1982:791).

Grofweg is er een onderscheid te maken tussen illegale ex-ama's die "bewust" in Nederland de illegaliteit zijn ingegaan en illegale ex-ama's die "onbewust" in de illegaliteit terecht kwamen. Alle verhalen die zij mij vertellen laten een zekere vorm van *agency* zien, zoals het verhaal van Alex, die in België probeerde te voorkomen dat hij terug moest naar Guinee. Hoewel illegale ex-ama's in een uitzichtloze situatie verkeren hebben zij allemaal geprobeerd deze situatie op een zeker moment te veranderen.

Laten we beginnen met de groep die bewust heeft gekozen om illegaal in Nederland te blijven. Er zijn talloze redenen waarom mensen nadat ze uitgeprocedeerd zijn in Nederland willen blijven. Tijdens mijn gesprek met Mohammed laat hij "luid en duidelijk" weten waarom hij nog hier is en niet terug gegaan is naar Sierra Leone

"Zie je dit? (wijzend naar zijn benen en armen). Ik heb nog twee benen en twee armen en dat zou ik graag zo willen houden. Jullie zeggen wel dat het nu veilig is in Sierra Leone, maar wie garandeert mij dat ik daar ook geen gevaar loop?!"¹⁶

Het idee gevaar te lopen hebben meerdere informanten zo ook bijvoorbeeld Mister X

"Toen ik was uitgeprocedeerd moest ik terug naar Irak. Het zou daar zogenaamd veilig zijn. Ik werd op een vliegtuig gezet en vloog terug naar Irak. Maar het was daar helemaal niet veilig! Ik ben er niet zo heel lang geweest maar er waren verschillende bomaanslagen. Ik ben toen weer terug naar Nederland gegaan."¹⁷

Zowel Mohammed als Mister X willen zich niet neerleggen bij de situatie. Mohammed blijft proberen om alsnog een verblijfsvergunning te krijgen en Mister X kwam na zijn uitzetting gewoon weer terug naar Nederland. Mohammed heeft, naast het gevoel onveilig te zijn in Sierra Leone, nog een andere belangrijke reden waarom hij in Nederland wilt blijven, hij heeft hier in Nederland namelijk een gezin opgebouwd. Zijn vrouw is afkomstig uit Nigeria en heeft wel een verblijfsvergunning en zijn kinderen zijn in Nederland geboren, waardoor ze automatisch in Nederland mogen blijven. De vrouw van Mohammed ziet het helemaal niet zitten om naar Sierra Leone te verhuizen omdat zij van mening is dat hun kinderen in Nederland een veel grotere kans hebben op een beter toekomst en Mohammed is absoluut niet

---

¹⁶ Mohammed is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

¹⁷ Mister X, is de enige informant die ik gesproken heb die na zijn uitzetting weer terug naar Nederland vluchtte

van plan om zonder zijn gezin terug te keren. Het hebben van een gezin of andere familieleden in Nederland is vaak een reden waarom uitgeprocedeerde ama's, niet terug willen keren naar het land van herkomst.

“Mijn vrouw heeft een verblijfsvergunning en mijn kinderen zijn hier geboren. Toch willen ze dat ik wegga, maar moet ik dan met mijn gezin? Ze zeggen je hebt geen toekomst hier en dat je nu kinderen hebt dat was je eigen risico.”¹⁸

Een andere reden waarom mensen niet terugkeren naar het land van herkomst is omdat zij daar niets meer hebben. Teruggaan impliceert dat je naar de plek en de situatie terugkeert van waaruit je bent weggegaan. De werkelijkheid is echter dat je teruggaat naar een nieuwe plek en met je nieuwe zelf. In je afwezigheid is de cultuur anders geworden. En door je contact met zoveel verschillende mensen en culturen ben ook jij anders geworden (Ghidei Biidu 1995:90).

“Ik ben nou al 11 jaar in Nederland, wat moet ik in Sierra Leone? Wie ken ik daar? Hoe ga ik mijn leven opbouwen? Is het daar veilig? Ik weet helemaal niets meer van dat land.”¹⁹

Naast de groep mensen die er door verschillende omstandigheden voor kiezen om illegaal in Nederland te blijven is er ook nog een groep die noodgedwongen illegaal in Nederland moet blijven. Zij kunnen niet terug omdat het land van herkomst ze niet terugneemt. China is bijvoorbeeld een land dat migranten niet meer terugneemt. Maar er zijn meerdere landen die het niet gemakkelijk maken wanneer het gaat om het terugnemen van migranten. Omar en Yaris komen allebei uit Benin en beschikken niet over de juiste papieren, maar willen inmiddels wel terug naar Benin.

“Y: Toen ik in de VBL zat ben ik vijf keer gepresenteerd bij het consul in Brussel. Daarna ben ik nog twee keer daar geweest, maar het helpt allemaal niet, ik kan niet aan de juiste papieren komen. Cordaid heeft in Benin mijn geboorteakte gezien maar zij mogen die niet meenemen, omdat ze deze niet afgeven aan derden. Hoe kom ik ooit uit deze situatie?”

---

¹⁸ Omar is afkomstig uit Benin, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

¹⁹ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

O: Ja precies ik heb ook geen paspoort en wij gaan vaak samen naar de ambassade. De laatste keer werden ze daar gewoon kwaad op ons. Ze zeiden wij geven hier geen paspoorten, daarvoor moet je naar Benin, maar hoe kom ik zonder paspoort naar Benin?"

Omar en Yaris zijn beide zeer gefrustreerd over de hele situatie. Hoewel ze beiden liever in Nederland zouden blijven, omdat ze niet weten wat hen in Benin te wachten staat, willen ze nu vooral rust en duidelijkheid, ook als dit betekent dat zij terug moeten keren naar Benin. Hier in Nederland kunnen ze niets en beiden gaven aan zich hier te vervelen en moe te zijn van de hele situatie. Hoewel ze weinig kunnen doen, blijven ze bezig om aan de juiste papieren te komen, om alsnog terug te kunnen keren naar Benin. Voor Omar is dit heel dubbel aangezien hij in Nederland een gezin heeft, waar hij het liefst bij zou willen blijven. Maar hier in Nederland kan hij niet werken en zo ook geen geld verdienen voor zijn gezin.

Omar en Yaris zijn niet de enige mensen die niet terug kunnen keren naar het land van herkomst. Tijdens mijn bezoek aan het tentenkamp in Osdorp sprak ik met een man afkomstig uit Ethiopië. Hij had ook vrijwillig meegewerkt aan zijn terugkeer, maar werd vervolgens ook op straat gezet. Hij zei hierover het volgende

*"In Ethiopië heb ik mijn vrouw en kinderen, ik heb daar zelfs twee huizen, jullie minister president heeft dat niet eens! Waarom zou ik hier willen blijven? Ik wil heel graag terug, maar ik kan niet terug. (...) ik zit hier omdat ik twee dingen wil bereiken, of ik mag hier blijven of ik mag terug. Maar niet meer dit, dit wil ik niet meer."*²⁰

In het tentenkamp in Osdorp²¹ zitten uitgeprocedeerde asielzoekers als ex-ama's. Het zitten in zo'n tentenkamp als in Osdorp kan gezien worden als een vorm van *agency*. De avond nadat ik terugkwam van mijn bezoek aan het tentenkamp in Osdorp op 15-11-2012 werd bekend dat de mensen voor een keuze werden gesteld. Zij moesten zich voor 16.00 uur de volgende dag melden, vrijwillig meewerken aan hun terugkeer en in ruil daarvoor zouden zij een maand fatsoenlijk onderdak krijgen. Nu zitten er daar mensen die al lang meegewerkt hebben aan

---

²⁰ Onbekende Ethiopiër die mij rondgeleid heeft door het tentenkamp in Osdorp op 15-11-2012

²¹ In september 2012 kwamen uitgeprocedeerde asielzoekers en ex-ama's in actie tegen hun huidige situatie. Door een tentenkamp op te slaan in Osdorp wilden zij aandacht vragen voor hun situatie. In de loop der tijd kwamen er steeds meer sympathisanten naar het kamp waardoor er voor de gemeente Amsterdam een onhoudbare situatie ontstond. Uiteindelijk is het kamp in Osdorp op 30 november 2012 ontruimd.

hun terugkeer, en die werden vervolgens op straat gezet. Niemand van de demonstranten heeft zich dan ook voor 16.00 uur de volgende dag gemeld. Deze zogenaamde tegemoetkoming gaat volledig voorbij aan de achterliggende reden van deze actie. De mensen in het tentenkamp willen niet alleen onderdak voor zichzelf, zij komen in opstand tegen het Nederlandse asielbeleid. Zij willen niet alleen voor zichzelf betere leefomstandigheden, maar ook voor anderen.

De *agency* van mijn informanten is dus te zien op veel kleinere schaal. Zij blijven zich verzetten tegen hun huidige situatie door persoonlijk alles aan te grijpen om de situatie te veranderen. Door middel van het vluchten naar een ander land, in Nederland te blijven zonder een geldige verblijfsvergunning of keer op keer de ambassade te bezoeken in de hoop een paspoort te krijgen zodat je terug kan naar het land van herkomst, laten illegale ex-ama's zien dat zij zich niet neerleggen bij hun huidige situatie en illegale status.

4.4 Slot

Kinderen die zonder ouders of voogd asiel aanvragen in Nederland, zijn extra kwetsbaar en verdienen daarom extra bescherming. Deze ama's volgen dezelfde procedure als andere asielzoekers. Maar als hun aanvraag wordt afgewezen, mogen zij, wanneer in het land van herkomst geen adequate opvangmogelijkheden zijn, tot hun achttiende in Nederland blijven. Dit komt omdat er voor hen een speciaal beleid is gemaakt.

Mijn informanten zijn allen op jonge leeftijd hun land ontvlucht en kwamen helemaal alleen in Nederland terecht. Een vreemd land waar ze de taal niet van beheersten en de cultuur niet van kenden. In Nederland kregen zij te maken met allerlei procedures die het Nederlandse asielbeleid met zich meebrengt. Terwijl zij dachten aan een toekomst in Nederland, kwamen zij op een zeker moment voor het voldongen feit te staan dat zij geen toekomst in Nederland hebben. Het huidige tijdperk mag dan misschien wel met zich mee hebben gebracht dat je makkelijker naar een land als Nederland kan vluchten, het heeft er ook voor gezorgd dat het minder makkelijk is geworden om in Nederland te mogen blijven.

In de tijd dat mijn informanten in Nederland als ama verbleven, hebben zij een band kunnen opbouwen met de Nederlandse maatschappij. Het verblijf in speciale ama instellingen werd als heel positief ervaren en mede door het volgen van onderwijs vond er een emotionele en functionele identificatie plaats met Nederland. Dit hoofdstuk eindigde met het moment waarop mijn informanten uitgedeed waren en er een verschuiving plaats vond van ama naar illegale ex-ama. In het volgende hoofdstuk wordt verder ingegaan op het zijn van een

Geen papieren = geen rechten & geen rechten = geen mens

---

illegale ex-ama in Nederland.

5. Identiteitsvorming van illegale ex-ama's

Identiteit is een begrip dat waziger wordt naarmate je er langer over nadenkt en je het in een definitie probeert te vangen. In elk geval wordt in deze thesis een dynamische benadering van identiteit gehanteerd: het is geen ding, geen vaststaand of afgerond iets dat je als bagage mee kunt dragen. Het is veranderlijk, ambigu, doorgaans ongrijpbaar en kan in nieuwe contexten nieuwe vormen krijgen. Toch betekent dit niet dat identiteit constant veranderd. De ervaringen van het verleden bepalen vaak (on-) bewuste voorkeuren van mensen in de keuzes die zij maken. Deze keuzes krijgen echter nieuwe vormen wanneer mensen in aanraking komen met nieuwe mensen en situaties, met onbekende mogelijkheden. Identiteit valt het best te beschouwen als een beweeglijke structuur die op het kruispunt van ervaringen van het verleden en het heden steeds nieuwe gedaantes aanneemt. Om zicht te krijgen op deze elementen van het verleden en het heden, op de vormende ervaringen die mensen gemaakt hebben tot wat en wie ze zijn, leek mij het verzamelen van levensverhalen de aangewezen weg (Brinkgreve & Ghorashi 2010:17). Identiteit is dus een proces, als iets in wording. We denken vaak dat we zelf bepalen wie we zijn, maar de relationele van identiteit moet niet uit het oog verloren worden: dat het “Zelf” en de “Ander” in een coproductie tot stand komen en dus niet los van elkaar. Identiteit komt in een aantal spanningsvelden tot stand. Een belangrijk spanningsveld is die tussen toegeschreven en toegeëigende identiteit. Datgene wat anderen ons toeschrijven, bijvoorbeeld op grond van onze etniciteit, speelt, ook al verzetten we ons ertegen, een belangrijke rol in ons zelfbeeld (Wekker 1998). In dit hoofdstuk toon ik aan hoe de identiteit van mijn informanten veranderde en hoe zij nu nog steeds op zoek zijn, naar wie zij nu zijn.

5.1 Toegeschreven identiteit

“Mensen zeggen we willen mensen in Afrika helpen, maar wij zijn hier, wil je mensen uit Afrika helpen begin met ons.”²²

Wanneer migranten in hun nieuwe leefomgeving een positie proberen te verkrijgen zullen zij in veel gevallen te maken krijgen met vooroordelen die bestaan omtrent hun identiteit.

Eriksen (2002:304-306) beschrijft hoe etniciteit een sociale constructie kan zijn.

---

²² Mohammed is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

Met behulp van de begrippen “*ascribed*” en “*achieved*” wil Eriksen laten zien hoe de sociale constructie opgebouwd wordt. Eigenschappen die aan een persoon worden toegeschreven op basis van aannamen worden door Eriksen beschreven als *ascribed*. Van deze toegeschreven eigenschappen kan een persoon nooit helemaal ontsnappen (Eriksen 2002 Wekker 1998). De eigenschappen die door anderen toegedicht worden, hoeven niets te maken met datgene wat een individu zelf denkt. Door het toeschrijven van eigenschappen aan mensen, ook als deze niet stroken met de werkelijkheid, wordt de samenleving hiërarchisch ingedeeld. Voor migranten kunnen deze eigenschappen problemen opleveren wanneer zij hun eigen identiteit proberen te vormen in de nieuwe maatschappij.

Tijdens de presentatie van het nieuwe kabinet, begin november 2012, werd bekend gemaakt dat illegaliteit strafbaar gemaakt zou worden. Dit besluit betekent impliciet dat illegalen crimineel zijn. Eigenlijk straalt ons hele asiel- en uitzetbeleid uit dat we te maken hebben met criminelen. In het artikel “*Sweden: detention and deportation of asylum seekers*” gaat Shahram Khosravi (2009) in op het immigratie beleid van Zweden waarin migranten steeds meer gezien worden als een gevaar voor de samenleving. Dit geldt niet alleen voor Zweden, maar ook voor Nederland en dan vooral voor migranten die uitgeprocedeerd zijn en illegaal in Nederland verblijven zoals illegale ex-ama’s.

Door mensen nadat ze uitgeprocedeerd zijn vast te zetten in een vreemdelingen detentiecentrum laten we expliciet zien dat illegaliteit gelijk staat aan een criminele daad. Mohammed heeft een jaar in een detentiecentrum gezeten nadat hij uitgeprocedeerd was.

“Toen ik hoorde dat ik hier niet mocht blijven, moest ik zelf zorgen dat ik terug ging naar Sierra Leone. Maar ik wilde helemaal niet terug, ik loop daar gevaar. Dus toen hebben ze mij in een cel gezet. Het leven daar is echt een hel. Je zit ongeveer zeventien uur per dag in een cel. Volgens mij zitten gewone gevangenen niet eens zo lang in hun cel. En je mag maar twee uur per week bezoek ontvangen en tien minuten per week bellen. Hoe moet ik in die twee uur mijn gezin en mijn advocaat zien? Het is echt veel te kort. Ik wist ook helemaal niet hoe lang ik daar moest blijven. Ze behandelen je daar alsof je een misdadiger bent, terwijl je alleen maar naar Nederland kwam omdat het hier veilig zou zijn.”²³

Sinds Mohammed uit de vreemdelingendetentie is moet hij maandelijks zijn vingerafdrukken

---

²³ Mohammed is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

afgeven. Op deze manier kan de staat een zekere controle uitoefenen op hem. Ook Yaris en Omar moeten maandelijks bij de IND langs om hun vingerafdrukken af te geven. Wanneer zij het vergeten krijgen zij een boete. Het afgeven van vingerdrukken brengt stress en frustratie met zich mee.

“Als ik vingerafdrukken kom afgeven dan vragen ze mij waar ik woon. Volgens mijn advocaat mogen ze dat helemaal niet vragen. Maar als ze om mijn adres vragen en ik vraag waarom ze dat willen weten, dan heb ik een grote mond. Ze zijn daar heel onbeleefd tegen mij. Honden hebben hier een beter leven dan dat ik hier heb, zij worden tenminste met respect behandeld, ik kan gewoon wegrotten in de goot, omdat ik illegaal ben.”²⁴

Illegale ex-ama's bevinden zich fundamenteel buiten onze democratie omdat ze geen burgerschapsrechten hebben. Voor hen gelden alleen mensenrechten. Volgens Willem Schinkel (2012) zitten mensen die het moeten hebben van mensenrechten echt in de penarie. Mensenrechten worden immers door niemand afgedwongen als ze niet via burgerrechten gegarandeerd kunnen worden. Mensenrechten staan aan de kant van het onofficiële. Waar burgerschapsrechten te maken hebben met de staat, met papieren, met afdwingbaarheid, hebben mensenrechten te maken met onder gefinancierde mensenrechteninitiatieven, met niet-afdwingbaarheid. Aan mensenrechten heb je alleen iets als je ook burger bent (Schinkel 2012:3).

In vreemdelingendetentiecentra zitten dan ook mensen, geen burgers. De mensen die hier vast zitten, zitten vast op last van een “bestuursrechtelijke maatregel.” Dit houdt in dat ze niet vallen onder het strafrecht, dat doorgaans mensen kan vastzetten. Wie onder het strafrecht valt, wordt geïncludeerd in de natie, want hij of zij wordt erkend als burger voor wie het recht geldt. Dat is niet zo voor mensen die in een vreemdelingendetentie zitten, hun detentie heet dan ook “administratieve detentie.” Dit zorgt ervoor dat er geen beroepsmogelijkheden zijn, dat de duur van detentie variabel is, en dat er geen redenen voor gegeven hoeven te worden, anders dan dat het geen burgers betreft maar mensen (Schinkel 2012).

Dit onderscheid dat gemaakt wordt tussen burgers en mensen zorgt er voor dat iemand die in een vreemdelingen detentie zit zwaarder ‘gestraft’ kan worden dan iemand die een strafbaar feit heeft ondergaan. Deze mensen weten immers wel hoe lang zij in een gevangenis

---

²⁴ Mohammed is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

moeten zitten. Mohammed gaf al in het gegeven citaat aan, geen enkel idee gehad te hebben hoe lang hij daar moest blijven. Bij de verblijven in de vreemdelingenbewaring worden al jaren kritische noten geplaatst. Mensenrechtenorganisatie als Amnesty International en internationale organisatie als de VN pleiten voor een humanere opvang van illegalen.

Door het beleid dat Nederland voert ten aanzien van illegale ex-ama's en illegalen in het algemeen, worden zij in een hoek geplaatst als zijnde gevaarlijk voor de maatschappij. Volgens Zygmunt Bauman moest de burger door de staat beschermt worden tegen de economische grillen van de staat. Toen de staat dit los liet en overging tot een vrije markt ging de staat inspelen op de angst van mensen. Mensen worden steeds meer bang gemaakt (Bauman 2011). Hierdoor komen illegale ex-ama's steeds meer in een kwader daglicht. De illegale ex-ama's die ik echter gesproken heb, hebben niets van doen met criminele activiteiten en zouden zich juist graag willen inzetten voor de Nederlandse maatschappij. Het leven met een plakkaat illegaal maakt het leven van illegale ex-ama's nog moeilijker dan dat ze al hebben.

“Hier in de buurt weten ze dat ik illegaal ben. Op straat wordt ik aangekeken, nagewezen en ze praten over mij. Maar niemand vraagt waarom ik hier illegaal ben. Ze willen helemaal niet mijn kant van het verhaal horen. Ze hebben al een oordeel gevormd, zonder dat ze iets over mij weten. Ze denken dat ik hier op hun zak teer, en dat ik hier ben omdat het hier zo goed is. Nou voor mij is het helemaal niet goed hier. Ik heb jarenlang zitten wachten op niets, ik mag hier helemaal niets. Ik krijg € 130,00 in de maand, dat is echt niet veel hoor! Als die mensen nou eens naar mij toe zouden komen en aan mij zouden vragen waarom ik hier ben, dan kan ik het uitleggen. Maar ze willen het helemaal niet weten, dit is veel makkelijker. Ik vind dat heel vervelend, want ik heb het al zo moeilijk en dan is het niet leuk als mensen je aanstaren alsof je iets misdaan hebt.”²⁵

5.2 Liminale fase

Liminaliteit is een theoretisch concept dat bij sociale wetenschappers bekend is als onderdeel van een “rite de passage”. In 1909 schreef de Franse etnograaf Arnold van Gennep zijn belangrijkste werk *Les Rites de Passage*. In deze etnografie beschreef Van Gennep de verschillende fasen van rituelen die iemand doorstaat wanneer hij een nieuwe status binnen

---

²⁵ Yaris is afkomstig uit Benin, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

een samenleving krijgt. Volgens Van Gennep zijn er drie fasen te onderscheiden namelijk: *preliminal rites, liminal rites en postliminal rites* (Van Gennep 1960:21).

Vandaag de dag is het concept van Arnold van Gennep nog steeds actueel. Illegale ex-ama's hebben ook verschillende fasen doorgemaakt. De eerste fase, de zogenaamde *preliminal rites*, staat in het teken van afscheiding. In deze fase vluchtten mijn informanten naar Nederland, namen zij afscheid van hun sociale status die zij in het land van herkomst hadden.

Eenmaal in Nederland kwamen zij in de tweede fase terecht, de liminale fase. Deze fase is een overgangsfase waarin de ama's afgescheiden zijn van hun vroegere context, maar tegelijk nog niet verankerd zijn in de nieuwe structuur. In dit zogenaamde 'grijze gebied', waarin men zich zowel binnen als buiten de maatschappij verkeren, kunnen gevoelens van *'betwixt and between'* ontstaan, waar in de volgende paragraaf op blz. 48 verder op ingegaan wordt. Illegale ex-ama's hebben twee keer in een liminale fase gezeten.

Allereerst toen zij als ama leefden in de daarvoor bestemde woongroepen. Zij zaten op dat moment in de overgang tussen het land waar vandaan zij gevlucht waren, maar konden zich nog niet definitief vestigen in Nederland omdat zij in afwachting waren van een verblijfsvergunning. Het was een periode waarin zij loskwamen van dominante denkpatronen en vanzelfsprekendheden uit hun thuisland, maar tegelijk nog onzeker waren over hoe hun toekomst eruit zou komen te zien (Holder 2012). Maar ook nu zij illegaal in Nederland verblijven zitten zij in een tussenfase. Zij hebben de tijd dat zij als ama in Nederland aan een toekomst bouwden achtergelaten, maar kunnen zich niet vestigen in Nederland of het land van herkomst.

Leven in een dergelijke tussenfase kan negatieve kanten hebben, doordat iemand sociaal en psychologisch gezien kwetsbaar is en nog niet in staat is zijn rol, status of groep te bepalen (Holder 2012). Dit kan een gevoel van leegte en nergens bij horen oproepen. Dit bovenop het feit dat jonge adolescenten, zoals ama's, al een zeer kwetsbare groep zijn. Toch kent deze tussenperiode ook positieve kanten. Doordat de sociale druk van omringende structuren enigszins wegvalt, kan er ruimte ontstaan om vrij van beperkende structuren te denken en zo open te staan voor nieuwe mogelijkheden. Mensen kunnen dan nieuwe toekomstbeelden creëren.

Hoe ama's de eerste tussenperiode beleven is anders dan hoe 'gewone asielzoekers' dit beleven. Uit verschillende onderzoeken, onder andere van Ghorashi (2005) is gebleken dat asielzoekers het leven in een asielzoekerscentrum als zeer benauwend ervaren. De vele restricties waarin zij leven en de grote onzekerheid waarmee zij moeten leven, wordt als zeer

negatief ervaren. Voor ama's geldt dat veel minder. Tijdens hun verblijf als ama in de woongroepen mogen zij naar school. Hierdoor bouwen zij aan hun toekomst en hebben zij veel contacten met Nederlandse leeftijdgenoten. Het verblijf als ama in de woongroepen wordt dan ook vaak als zeer positief ervaren. Dit zal mede komen doordat zij vaak de hoop hebben dat zij in Nederland mogen blijven, waardoor zij minder goed zien in wat voor kwetsbare positie zij zich verkeren.

“Nederland is alsof er een naald in je banaan zit. Eerst is het leuk en lekker, maar dan gebeurt er iets onverwachts en is het pijnlijk.”²⁶

Gassema laat zien dat hij net als veel van mijn informanten totaal niet aan had zien komen dat hij geen vergunning zou krijgen. Zijn huidige leven ervaart hij als zeer pijnlijk. Doordat ama's actief bezig kunnen zijn met hun toekomst, ervaren zij de eerste liminale fase waarin zij verkeren veel minder negatief dan “gewone” asielzoekers. Dit komt ook omdat zij nog jong zijn, waardoor zij het idee hebben dat hun toekomst nog openligt en er veel zekerder van zijn dat zij een verblijfsvergunning krijgen. Zoals al eerder aan bod kwam werd het verblijf in een ama centrum als zeer positief ervaren, ze hadden op dat moment niet zozeer door dat ze in een tussenfase zaten. Al mijn informanten hadden verwacht de rest van hun leven legaal in Nederland te mogen zijn.

De tussenfase waarin illegale ex-ama's nu verkeren is heel anders. Zij leven tussen hoop en vrees en zien vaak helemaal geen toekomst meer voor zichzelf. Ze zijn zich ervan bewust dat ze ieder moment opgepakt kunnen worden en in een detentiecentrum geplaatst kunnen worden. Vooral de grote onwetendheid waarin illegale ex-ama's nu verkeren wordt als zeer negatief ervaren. Veel illegale ex-ama's zijn het niet eens met de Nederlandse asielprocedure. Het feit dat je heel lang in Nederland mag blijven en dan ineens terug moeten, zien zij als onnodig. Die grote onzekerheid waarmee illegale ex-ama's moeten leven, komt verder aan de orde in de volgende paragraaf.

5.3 Betwixt en between

Er zijn personen die als het ware tussen de scheuren in de wereld vallen. Men valt eerder wanneer men in een weinig geprivileerde positie zit, dus de armen in de wereld komen eerder

---

²⁶ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

in deze positie terecht dat ze noch hier, noch daar als burger tellen (Schinkel 2012).

Victor Turner richt zich in zijn werk vooral op de liminale fase van Van Gennep. Hij is van mening dat *“the subject of passage ritual is, in the liminal period structurally, if not physically, ‘invisible’”* (1967:95). Dat wil zeggen, de status van de liminale individuen is sociaal en structureel dubbelzinnig. Hoewel illegale ex-ama's hier niet zouden mogen zijn, zijn ze er wel. Het leven van een illegale ex-ama zorgt voor gefrustreerde en verwarde gevoelens.

Allereerst zijn illegale ex-ama's zich ervan bewust dat ze ieder moment in een detentiecentrum gezet zouden kunnen worden. Dit brengt grote stress met zich, en bepaalt voor een groot deel hoe zij hier in Nederland door het leven gaan.

“Toen ik vrijkwam (uit het detentiecentrum red.) dacht ik, dat alles beter zou worden. Maar ik ben nog steeds illegaal hier, ze kunnen mij op ieder willekeurig moment weer oppakken en dan moet ik weer terug naar die hel. Ik let ook altijd op of ik ergens politie zie.”²⁷

Wanneer men in de illegaliteit zit betekent dit dat zij onder normale omstandigheden zijn uitgesloten van formele loonarbeid of zelfstandig ondernemerschap en de verzorgingseconomie. Zwart werken zou dan een oplossing kunnen zijn. Al mijn informanten hebben echter aangegeven dit niet te doen, omdat de kans groter zou zijn dat ze aangehouden zouden worden, en naar een vreemdelingendetentie zouden moeten.

De grootste onzekerheid die illegale ex-ama's hebben, is de onzekerheid wat betreft hun toekomst. Ze weten dat ze eigenlijk niet in Nederland zouden mogen verblijven, maar ze zien ook niet wat dit voor gevolgen met zich mee gaat brengen in de toekomst.

“Wij hebben totaal geen rechten hier, ze kunnen met mij doen wat ze willen. Je kan gewoon weer opgepakt worden, daar hoef je niets strafbaars voor gedaan te hebben, het feit dat je illegaal bent is al genoeg. (...) wat zal er met mij gebeuren, hoe gaat mijn toekomst eruit zien, heb ik eigenlijk nog wel een toekomst?”²⁸

“Ik had een verblijfsvergunning voor drie jaar. Later werd hij afgewezen (...) Ze laten

---

²⁷ Mohammed is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

²⁸ Alex is afkomstig uit Guinee, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

je zo lang zitten en dan uiteindelijk is het we geloven jouw verhaal niet. Je zit hier dan al zo lang. En wat gaat er nu met mij gebeuren? Ik wil wel terug naar Benin, maar kan nu niet terug. Ze zeggen dat ik geduld moet hebben, maar hoeveel geduld moet ik hebben dan, en wat moet ik in de tussentijd. Ik heb wel een gezin, ik wil graag voor hun zorgen maar dat kan nu niet."²⁹

*"geen papier = geen rechten en geen rechten = geen mens."*³⁰

Dit gevoel dat Gassema in het laatste citaat noemde, hebben alle illegale ex-ama's die ik gesproken hebben. Ze hebben het gevoel geen mens meer te zijn. Meerdere malen heb ik gehoord dat honden, of dieren in het algemeen, hier in Nederland een beter leven hebben dan zij. Ze weten immers helemaal niet meer waar ze aan toe zijn, en er is niemand die voor hen opkomt. Ze hebben het gevoel in de steek gelaten te zijn en zijn erg teleurgesteld in het Nederlandse systeem.

Tijdens het gesprek dat ik met Gassema heb, komen we op een zeker moment bij de gevoelens die hij nu heeft. Op de tafel tekent hij een berg. Deze berg heb ik laten tekenen en staat nu op de voorkant van deze thesis.

*"Kijk deze berg is mijn leven. Hier in het dal, is Sierra Leone. Ik had het daar slecht, en dacht dat het nooit slechter zou worden dan daar. Vervolgens ga ik berg op, dat is als ik naar Nederland vlucht. Ik dacht dat het vanaf toen alleen maar beter zou worden. De top van de berg is het moment dat ik een verblijfsvergunning had. Ik dacht dat ik in Nederland zou mogen blijven. Ik werkte en betaalde belasting. En toen werd mijn verblijfsvergunning van mij afgenomen, omdat ik niet uit Sierra Leone zou komen, zoals ik net vertelde. Toen ging het bergafwaarts. Het dal waarin ik nu zit is ook lager dan het dal waarin ik zat in Sierra Leone. Ik weet niet wat er met mij zal gaan gebeuren. Ik ben illegaal, ik heb geen rechten. Ik heb belasting betaald, maar ik heb nu geen recht op een UWV uitkering, voor mij is er niets. Niemand kan mij vertellen hoe lang ik in dit dal zal moeten blijven."*³¹

Net als Gassema is de uitzichtloze situatie waarin mijn informanten verkeren de grootste

---

²⁹ Omar is afkomstig uit Benin, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

³⁰ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

³¹ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

reden voor frustratie. Mohammed is een van de informanten die heel geëmotioneerd raakte tijdens ons gesprek. Hij was vooral kwaad, gefrustreerd en gestrest. Net als bij de andere informanten was dit niet alleen omdat hij illegaal in Nederland is, het was ook omdat hij niet weet hoe lang hij in deze situatie moet blijven. Deze gevoelens van onmacht hebben ook grote gevolgen voor de gevoelens van *home* en *belonging*, die in de volgende paragraaf aan bod komen. Door zolang naast de maatschappij geleefd te hebben, weten mijn informanten totaal niet meer waar hun thuis is en waar ze thuis horen.

5.4 *Home and belonging*

Binnen de antropologie zijn *home and belonging* bekende begrippen. Hannerz (2002) stelt dat plaatsen en identiteiten met elkaar vervlochten zijn en met elkaar botsen. Maar wat verstaan we eigenlijk onder het begrip *home*. Een letterlijke vertaling zou thuis zijn, maar zo makkelijk ligt het niet. *Home* is een gecompliceerd begrip. Noties van *home* bevatten betekenissen, handelingen en symbolen die kenmerkend zijn voor een bepaalde groep mensen. Daarentegen kan een gevoel van *home* juist heel persoonlijk zijn en minder verbonden zijn aan een groep waaraan iemand zich verbonden voelt (Hannerz 2002:218).

Binnen het globaliseringstijdperk, waarin wij nu leven, geeft het bewustzijn van de toegenomen *interconnectedness* van mensen een notie van mogelijkheden maar ook van kwetsbaarheid (Eriksen 2007). In het licht hiervan is *home* een contrasterend begrip en kan het vloeken met het gevoel wat het bij mensen teweegbrengt. Dit komt volgens Hannerz (2002) omdat mensen waarschijnlijk aan *home* denken als zij weg zijn, waardoor *home* dus afhankelijk gemaakt wordt gemaakt van wat mensen verstaan onder weg zijn.

Op het eerste gezicht lijken de begrippen “*home*” en “*belonging*” afhankelijk van elkaar te zijn. In de introductie van het boek “*Postnational self; belonging and identity*”, wordt *home* als volgt beschreven.

“Our home is where we belong, territorially, existentially and culturally, where our own community is, where our family and loves ones reside, where we can identify our roots, and where we long to return to when we are elsewhere in the world” (Hedeford & Hjort 2002:vii).

Maar is dit idee in de huidige globaliserende wereld nog houdbaar. Illegale ex-ama's leven op een plek waaraan zij cultureel niet verbonden zijn, en waar ze geen familie om zich heen hebben. *Home* hoeft dus niet per definitie de plek te zijn waar iemand verblijft. Een belangrijk

gegeven in de beschrijving die Hedeford & Hjort geven van *home*, is dat gevoelens van *home* gevormd worden door “*where we feel we belong.*” *Home* wordt dan niet langer meer als een geografische plaats gezien, maar het heeft meer te maken met gevoelens. Het is van groot belang om in te zien dat *home* daar is waar we het gevoel hebben deel van uit te maken (Hedetoft & Hjort 2002:1). *Belonging* is hierbij een significante determinant van identiteit (Hedetoft & Hjort 2002:viii). Gevoelens van *home* hoeven niet overeen te komen met het land waarin men woont, er zouden ook meerdere plekken op de wereld kunnen zijn waar men gevoelens van *home* ervaart.

Toen ik mijn onderzoek wilde beginnen werd ik er door een medewerker van Vluchtelingenwerk Den Haag op attent gemaakt dat illegale ex-ama's geen gevoelens van *home en belonging* zouden hebben. Ik vond dat toen erg moeilijk voor te stellen. Iedereen heeft toch een plek, waaraan men met warme gevoelens denkt, en als de begrippen *home and belonging* ook te maken hebben met identiteitsvorming, hoe zien illegale ex-ama's zichzelf dan?

Illegale ex-ama's zijn op een zeker moment gevlucht uit hun land van herkomst. Dit hebben zij op jonge leeftijd gedaan, waardoor ze geen lange herinneringsgeschiedenis met het land van herkomst hebben. Het feit alleen al dat ze gevlucht zijn, is reden genoeg om niet met warme gevoelens aan het land terug te denken. Alle illegale ex-ama's die ik gesproken heb, verblijven inmiddels ook al langere tijd in Nederland waardoor zij helemaal geen banden meer hebben met het thuisland. Maar ook in Nederland voelen zij zich niet meer thuis, aangezien zij hier niet geaccepteerd worden. Zij kunnen zich ook niet meer met Nederland identificeren.

Hoewel ik al mij informanten naar hun gevoelens van *home en belonging* heb gevraagd, is er op Yaris na, niemand geweest die zich ergens thuis voelde. Hieronder volgen een aantal citaten van mijn informanten om duidelijk te laten zien, hoe er op mijn vraag gereageerd werd.

*“Thuis? Wat bedoel je met thuis? In Guinee had ik het echt niet leuk hoor, dus daar zou ik ook echt niet naar terug willen. Wat zou ik daar moeten doen dan? Ik ken daar niemand.”*³²

“Ik kom uit Afrika maar ik ben nu in Nederland. Met Sierra Leone heb ik niets. Wat

---

³² Alex is afkomstig uit Guinee, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

moet ik daar? Je moet een eigen huis bouwen je kan daar niet op straat leven onder de hete zon. Ik heb geen geld. Wat moet ik doen daar zonder geld? Ik heb daar ook geen familie die mij zouden kunnen helpen. En al zou ik die wel hebben, dan nog heb ik nare herinneringen aan dat land, nee Sierra Leone is zeker niet de plek waar ik mij thuis voel. Maar hier in Nederland voel ik mij ook niet thuis. Ik mag hier niet eens zijn van jullie. Wat moet ik hier, ik heb hier geen toekomst. Wanneer krijgen wij een toekomst in Nederland? We houden ons aan de regels in Nederland, maar iedere brief die ik krijg is altijd negatief. In Afrika had ik geen eten en drinken, maar ik had daar niet zoveel stress als hier.”³³

*“Ik ben hier ingeburgerd, ik had immers een verblijfsvergunning. Ik had Sierra Leone achter mij gelaten. Maar nu ben ik hier illegaal, ik mag niets ik hoor er niet meer bij. Ik voel me nu alles wat niet goed is. Ik heb geen thuis, ik slaap dan wel niet op straat maar ik ben wel dakloos. Ik hoor niet hier, maar ik hoor ook zeker niet daar!”*³⁴

Het ontbreken van toekomst mogelijkheden, zorgt ervoor dat illegale ex-ama's zich nergens meer thuis voelen. Hun gevoel van ergens thuis horen hangt dan ook sterk samen met de toekomst.

In 2008 werd naar aanleiding van de motie Spekman het “experiment Perspectief” gestart. Het experiment beoogde het voorkomen van illegaliteit onder voormalige ama's. Er werden twintig steunpunten verspreid over Nederland in het leven geroepen. Bij alle steunpunten stond het bieden van een realistisch perspectief op de toekomst centraal. Tijdens het experiment kreeg 23% van de deelnemende ama's alsnog een verblijfvergunning en 8% is daadwerkelijk teruggekeerd. Hoewel het experiment een succes was, liep het tot 1 april 2011 en heeft het geen vervolg gekregen. Dit zou mede te wijten zijn aan het gebrek van financiële middelen. Mensen die echter illegaal in Nederland verblijven kosten de overheid uiteindelijk veel meer geld.

Het beleid dat Nederland wat betreft ama's heeft, lijkt heel nobel. Jongeren onder de achttien jaar mogen, wanneer zij uitgediende zijn, in Nederland blijven, mits er geen opvangmogelijkheden in het land van herkomst zijn. Door de lange tijd die zij in Nederland verblijven verliezen zij iedere connectie met het land van herkomst. Dit tezamen met het

---

³³ Mohammed is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 23-10-2012

³⁴ Gassema is afkomstig uit Sierra Leone, dit gesprek vond plaats op 05-11-2012

ontbreken van een toekomst perspectief in het land van herkomst zorgt ervoor dat illegale ex-ama's iedere notie van *home and belonging* verliezen. Zij hebben het gevoel nergens bij te horen. En dat zij nu deel uitmaken van een groep die illegale ex-ama's heet, betekend absoluut niet dat zij zich met elkaar verbonden voelen.

Terugkomend op het begrip identiteit, hoe zien illegale ex-ama's zichzelf dan? Mister X kwam op vijftienjarige leeftijd vanuit Irak naar Nederland. Hij zat drie jaar in een ama centrum vlakbij Assen. Doordat de asielpcedure op zijn achttiende nog niet geheel afgerond was, werd hij overgeplaatst naar een AZC. Daar kreeg hij na een half jaar een tijdelijke verblijfsvergunning voor drie jaar. In die drie jaar bouwde hij een leven op hier in Nederland. Hij kreeg een woning, had een baan in een pizzeria en een vriendin. Na drie jaar kreeg Mister X te horen dat Irak veilig voor hem zou zijn en dat hij terug moest. Hoewel Mister X twijfelde aan dit oordeel is hij toch teruggegaan. Eenmaal daar voelde hij zich helemaal niet veilig, daarnaast wist hij niet waar zijn familie was en had daar dus niemand om op terug te vallen. Uiteindelijk is Mister X twee maanden, zoekend naar zijn familie, in Irak gebleven. Hij heeft ze echter niet kunnen vinden en besloot weer terug te gaan naar Nederland, aangezien hij hier wel mensen kende en het idee had hier wel een toekomst op te kunnen bouwen. Met Irak had hij geen enkele verbinding meer en hij voelde zich een vreemde in zijn eigen land.

Eenmaal terug in Nederland werd Mister X in vreemdelingendetentie geplaatst. Hij heeft daar een jaar gezeten. In die tijd verbrak zijn vriendin de relatie. Toen Mister X uit de gevangenis kwam, bleek Nederland niet meer het land te zijn waar hij zich voorheen thuis voelde. Mister X had geen woning en werken mocht hij ook niet meer. Zonder geld hier in Nederland overleven valt hem zwaar. Hij overnacht soms bij vrienden en soms op het station van Den Haag. Niet wetende wat de toekomst hem gaat brengen is hij behoorlijk gestrest en uitgeput. Inmiddels weet Mister X niet meer wie hij is.

“Ik ben een nobody, niemand maakt zich druk om mij, ik hoor hier niet te zijn. Ik ben moe. Ik was een Irakees, maar dat ben ik niet meer, tenminste zo voelt het, maar ik ben ook zeker geen Nederlander. Het is bij jullie altijd nee. Ik wilde alleen maar een betere toekomst en nu heb ik helemaal geen toekomst meer.”

5.5 Slot

In Nederland worden illegale ex-ama's, en illegalen in het algemeen, gezien als gevaarlijk. Mensen weten echter niet waarom illegalen hier in Nederland verblijven. In het geval van illegale ex-ama's is dat omdat zij door de lange duur in Nederland elke band met het land van

herkomst hebben verloren. Velen hebben geen familie meer daar, of weten niet waar hun familie is. Daarnaast hebben zij geen enkele visie op een toekomst daar. Ooit zijn zij uit hun thuisland vertrokken om iets te maken van hun toekomst. Terugkeren zonder geld en zonder diploma, wordt niet alleen als gezichtsverlies gezien, maar kan ook met gevaar voor eigen leven zijn.

Illegale ex-ama's leven in Nederland in grote onzekerheid. Zij weten niet wat de toekomst hen gaat brengen en hebben totaal geen idee hoe lang zij in deze situatie moeten blijven. Het leven in een zogenaamde limbo wordt als zeer zwaar bestempeld. Daarnaast hebben zij het gevoel absoluut geen toekomst meer te hebben hier in Nederland, maar ook niet in hun thuisland. Dit zorgt ervoor dat zij ook geen gevoelens van *home and belonging* hebben. Het gevoel nergens bij te horen maakt hun leven nog zwaarder.

In de tijd dat illegale ex-ama's hier in Nederland onder de noemer ama vielen bouwden zij een identiteit op, en vond er een identificatie met Nederland plaats. Inmiddels is die identificatie verdwenen en weten zij niet meer wie ze zijn. Ze zijn zoals Mister X zo mooi verwoorde een *nobody* geworden.

6. Conclusie

Het globaliseringstijdperk, waarin wij vandaag de dag leven, heeft ervoor gezorgd dat steeds meer mensen in contact kunnen komen met andere regio's in de wereld. Door gebruik te maken van de begrippen vagebonds en tourists maakt Bauman (1998) een duidelijk onderscheid tussen mensen die wel kunnen deelnemen aan het globaliseringproces en zij die dat niet kunnen. Volgens Bauman zijn vagebonds, locally tied, en tourists, globally mobile. Hoewel mijn informanten wel naar Nederland konden reizen, vallen zij toch onder de noemer vagebonds. Zij zijn in Nederland namelijk nooit helemaal vrij geweest. Zij hebben zich kunnen verplaatsen van het land van herkomst naar Nederland, maar binnen Nederland waren zij gebonden aan de regels die vastzitten aan de asielprocedure. Dit houdt onder meer mijn informanten niet zomaar konden gaan en staan waar ze wilden. Bauman (1998) is van mening dat tourists vooral migreren door pull factoren. Zij worden tot een land aangetrokken. Vagebonds migreren in het algemeen vanwege push factoren. Zij worden als het ware uit een land geduwd. Voor mijn informanten geldt dat zij naar Nederland zijn gekomen door push factoren. Ze hebben niet bewust voor Nederland gekozen, het enige wat zij wilden was uit het land van herkomst vluchten. De bestemming was voor de meeste illegale ex-ama's die ik gesproken heb, onbekend. Hoewel mijn informanten onder de noemer vagebonds geplaatst kunnen worden, moeten ze niet gezien worden als weerloze slachtoffers van de situatie. Ze hebben niet bewust voor Nederland gekozen, maar wel bewust de keuze gemaakt om te vluchten. De vraag blijft wel of die keuze achteraf de juiste was.

Het globaliseringproces heeft er ook voor gezorgd dat Nederland de laatste jaren steeds meer te maken kreeg met vluchtelingen. Hierdoor kwamen er speciale opvangmogelijkheden voor vluchtelingen die naar Nederland kwamen. De Nederlandse maatschappij is ook steeds meer van mening dat er teveel vluchtelingen naar Nederland komen. De laatste decennia is het asielbeleid steeds meer aan banden gelegd, om er zo voor te zorgen dat niet iedere "gelukszoeker" zich in Nederland kan vestigen. Het Nederlandse asielbeleid is hierdoor zo ingewikkeld geworden, dat vluchtelingen zelf er niets meer van begrijpen. Daarnaast zijn de asielprocedures lang, waardoor mensen soms jaren in Nederland verblijven voordat zij uitgeprocedeerd zijn, en Nederland alsnog moeten verlaten. Er is in Nederland een beeld ontstaan dat vrijwel alle vluchtelingen naar Nederland komen, omdat hier betere economische omstandigheden zijn, waardoor er wantrouwend op vluchtelingen gereageerd wordt. Vluchtelingen worden bijna als misdadigers gezien en niet meer als

vluchtelingen. Dit wantrouwen zorgt er mede voor dat vluchtelingen, zoals mijn informanten, niet geloofd worden door de IND en geen verblijfsvergunning krijgen.

Mijn informanten zijn op jonge leeftijd hun land ontvlucht en kwamen helemaal alleen in Nederland terecht. Een vreemd land, waarvan ze de taal niet beheersten en de cultuur niet kenden. In Nederland kregen zij te maken met allerlei procedures die het Nederlandse asielbeleid met zich meebrengt. Terwijl zij dachten een toekomst op te bouwen in Nederland, kwamen zij op een zeker moment voor het voldongen feit te staan dat dit niet voor hen weggelegd was. Het huidige tijdperk mag dan met zicht meebrengen dat mensen makkelijker naar een land als Nederland kunnen vluchten, het heeft er ook voor gezorgd dat het minder gemakkelijk is geworden om in Nederland te mogen blijven.

Ama's zijn kinderen die zonder ouders of voogd naar Nederland zijn gekomen, zij zijn extra kwetsbaar en verdienen daarom extra bescherming. Deze ama's volgen dezelfde procedure als andere asielzoekers, maar als hun aanvraag wordt afgewezen, mogen zij, wanneer in het land van herkomst geen adequate opvangmogelijkheden zijn, tot hun achttiende in Nederland blijven. Dit komt omdat op hen speciaal beleid van toepassing is.

In de tijd dat mijn informanten in Nederland als ama verbleven, hebben zij een band kunnen opbouwen met de Nederlandse maatschappij. Het verblijf in speciale ama instelling werd als heel positief ervaren en door het volgen van onderwijs vond er zowel emotionele en functionele identificatie plaats met Nederland (cf. WRR 2007). Doordat ama's in Nederland naar school gaan, zijn zij niet langer slechts vluchteling, maar ook een student. Daarnaast komen zij door hun studie in contact met Nederlandse leeftijdgenoten en maken zij Nederlandse vrienden. Het volgen van onderwijs zorgt er tevens voor dat mijn informanten bezig waren met het opbouwen van een toekomst en minder bezig waren met de situatie in hun thuisland. Ze hadden vooral in deze periode het gevoel dat ze ergens bij hoorden. De liminale fase is een overgangsfase waarin de ama's afgescheiden zijn van hun vroegere context, maar tegelijk nog niet verankerd in de nieuwe structuur (Turner 1967). Deze liminale fase, waarin de ama's toen leefden, werd door hen helemaal niet als negatief ervaren. Zij waren meer bezig met hun toekomst en minder met het idee dat zij in een asielprocedure zaten en dus op een zeker moment te horen zouden kunnen krijgen dat zij mogelijk geen verblijfsvergunning in Nederland zouden krijgen. De vraag die hierbij gesteld kan worden is hoe menselijk het Nederlandse beleid omtrent ama's is. Zorgt het ama beleid er niet voor dat ama's zich thuis gaan voelen in Nederland, terwijl Nederland nog helemaal niet hun thuis is?

En zorgt het volgen van onderwijs er niet voor dat zij een band met Nederland opbouwen terwijl de kans bestaat dat zij Nederland vroeg of laat moeten verlaten? Dit is een wrange keerzijde van het “menselijke” beleid dat Nederland heeft met betrekking tot ama’s.

Mijn informanten hebben op een zeker moment te horen gekregen dat zij niet in Nederland mochten blijven. Toch zijn al mijn informanten wel in Nederland gebleven. De redenen hiervoor zijn talrijk. De een heeft inmiddels een gezin in Nederland, de ander voelt zich niet veilig in het land van herkomst en weer anderen kunnen niet terug. Wat de redenen ook zijn, feit blijft dat zij inmiddels al jaren illegaal in Nederland verblijven met alle gevolgen van dien. De “keuze” voor het illegaal verblijven in Nederland kan gezien worden als een vorm van agency. Volgens Giddens (1994) is agency de mogelijkheid die mensen hebben om te handelen. Het gaat daarbij niet om de intentie die mensen hebben met het uitvoeren van hun handelingen, maar of de mogelijkheid om te handelen überhaupt wel bestaat. Al mijn informanten hebben laten zien dat zij zich niet bij de huidige situatie neer willen leggen. Zo vluchtte Alex naar België in de hoop daar wel een verblijfsvergunning te krijgen en blijven Yasir en Omar keer op keer de ambassade van Benin bezoeken in de hoop een paspoort te krijgen zodat ze terug kunnen naar Benin. Deze voorbeelden laten zien dat ook illegale ex-ama’s over een vorm van agency beschikken.

Het verblijven als illegale ex-ama in Nederland zorgt ervoor dat mijn informanten te maken hebben gekregen met een specifieke toegeschreven identiteit. In Nederland worden illegalen in het algemeen gezien als gevaarlijk. Aan de toegeschreven identiteit die illegale ex-ama’s hebben, als zijnde gevaarlijk, kunnen zij nooit helemaal ontsnappen (Wekker 1998 Eriksen 2002). Het idee dat illegalen gevaarlijk zijn, komt mede door het Nederlandse beleid met betrekking tot illegaliteit. Tijdens de presentatie van het nieuwe kabinet, in oktober 2012, werd bekend gemaakt dat illegaliteit strafbaar zou worden gemaakt. Ook het opsluiten van illegalen in vreemdelingendetentiecentra, waar zij minder rechten hebben dan iemand die wegens een misdaad in de gevangenis zit, draagt bij aan het beeld dat illegalen gevaarlijk zijn. De Nederlandse overheid maakt haar bevolking bang voor illegalen, doordat het beleid voor illegalen impliceert dat zij criminelen zijn. Buiten het beeld waaraan de overheid bijdraagt door haar beleid, is er ook een angst ontstaan voor het onbekende (cf. Bauman 2011). Mensen weten namelijk niet waarom illegalen in Nederland verblijven. Illegale ex-ama’s verblijven in Nederland omdat zij door de lange duur in Nederland elke band met het land van herkomst hebben verloren. Velen hebben daar geen familie meer, of weten niet waar hun familie is. Daarnaast hebben zij geen enkel uitzicht op een toekomst in het land van herkomst. Ooit zijn

zij uit hun thuisland vertrokken om iets te maken van hun toekomst. Terugkeren zonder geld en zonder diploma, wordt niet alleen als gezichtsverlies gezien, het kan ook gevaar voor eigen leven met zich meebrengen. Illegale ex-ama's kiezen vaak bewust voor de onzekerheid van het onrechtmatige verblijf in Nederland, boven de nog grotere onzekerheid van een verblijf elders of in het land van herkomst. Er is echter ook een groep die helemaal niet terug kan keren. Yaris en Omar, zijn beide afkomstig uit Benin en kunnen niet terug, omdat zij niet over de juiste papieren beschikken. Zij hebben jarenlang vrijwillig meegewerkt aan hun terugkeer, maar werden uiteindelijk op straat "gegooid", omdat er geen mogelijkheden tot uitzetting waren.

Illegale ex-ama's leven in Nederland in grote onzekerheid. Zij weten niet wat de toekomst hen gaat brengen en hebben totaal geen idee hoe lang zij in deze situatie moeten blijven. Het leven in een zogenaamde limbo (Turner 1967) wordt door hun als zeer zwaar bestempeld. Daarnaast hebben zij het gevoel absoluut geen toekomst meer te hebben. Niet hier in Nederland, maar ook niet in het land van herkomst. Dit zorgt ervoor dat zij ook geen gevoelens van home and belonging hebben. Volgens Hedeford & Hjort (2002) worden gevoelens van home gevormd door "where we feel we belong". Illegale ex-ama's hebben echter het gevoel helemaal nergens meer bij te horen. Dit maakt dat zij geen gevoelens van home and belonging hebben, maar ook dat zij zichzelf zien als een 'nobody' waar niemand zich nog druk om maakt.

De leefomstandigheden waaronder illegale ex-ama's in Nederland verblijven, zijn naar Nederlandse maatstaven als ronduit slecht te kwalificeren. Niet alleen mogen illegale ex-ama's in Nederland niet werken, waardoor zij financieel afhankelijk zijn van hulporganisaties en particulieren, ook hebben zij moeite om onderdak te vinden. Het toekomstperspectief dat illegale ex-ama's hebben is problematisch. Zij hebben geen mogelijkheden om zich te ontwikkelen en zijn voornamelijk bezig om uit handen van de politie te blijven. Tevens leven zij in grote onzekerheid omdat ze niet weten wat er in de toekomst met hen zal gaan gebeuren. Deze onzekerheid brengt niet alleen frustratie met zich mee, maar ook heel veel stress. Bovendien wordt er totaal geen rekening gehouden met ama's die helemaal niet terug kunnen keren. Lang niet alle illegale ex ama's hebben bewust gekozen om illegaal in Nederland te verblijven. Het niet hebben van de juiste papieren of de restricties van een land omtrent terugkeer, zoals China, zorgen ervoor dat veel ex ama's, na jaren in een uitzetcentra te hebben gezeten, zonder enige rechten op straat worden gezet.

Illegale ex-ama's leven onder erbarmelijke omstandigheden in Nederland. Momenteel mogen ama's in eerste instantie deelnemen aan de maatschappij. Vervolgens worden ze als criminelen opgesloten en wanneer wij als samenleving geen mogelijkheden meer zien om hen terug te laten keren worden illegale ex-ama's aan hun lot overgelaten en kijken we niet meer naar hen om. Het wordt hoog tijd dat wij deze groep als mensen gaan beschouwen en ook als zodanig behandelen.

7. Bibliografie

7.1 Boeken en tijdschriften

Ager, A. & Strang, A.

2008 Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies* Vol 21(2):166-191

Appadurai, A.

2002 *Disjuncture and difference in the global cultural economy*. Malden: Blackwell Publishing

Bauman, Z.

1998 *Globalization: The Human Consequences*. New York: Columbia Univ. Press.

Bauman, Z.

2011 *Collateral damage. Social inequalities in a global age*. Cambridge: John Wiley and Sons Ltd

Benmayor, R. & Skotnes, A.

2005 *Migration and identity*. New Jersey: Transaction Publishers

Breemhaar, A.

2009 *Mijn prachtige school het molenwater. Tien jaar onderwijs aan alleenstaande minderjarige asielzoekers in het nevenproject Het Molenwater Middelburg, 1998 – 2008*. Goes: Nilsson BV

Brinkgreve, C. & Ghorashi, H.

2010 *Licht en schaduw, vijftien vrouwen over leven en overleven*. Amsterdam: VU uitgeverij

Carling, A.

2006 *Globalization and identity, development and integration in a changing world*. New York: I.B. Tauris & Co ltd

Castells, M.

1998 *End of Millennium*. Oxford: Blackwells.

Castles, S. & Miller, M.J.

2003 *The age of migration: international population movements in the modern world*.

Whole: Basingstoke palgrave macmillan book

Chacko, E.

2007 From brain drain to brain gain: reverse migration to Bangalore and Hyderabad, India's globalizing high tech cities. *Geojournal* Vol. 68(2-3):131-140

Desmet, E.

2002 Vijftig jaar Verdrag van Genève betreffende de status van vluchtelingen: een kritische balans. *Jura Falconis* Vol. 39(3):377-428

Eriksen, T.H.

2002 *Ethnicity and nationalism*. UK: Pluto press

Eriksen, T.H.

2007 *Globalization, the key concepts*. Oxford: A & C Black Publishers Ltd

Foucault, M.

1982 'The Subject and Power', *Critical Inquiry* vol. 8: 777-795.

Gennep, A. van

1960 *The rites of passage*. Londen: Routledge & Kegan Paul Ltd

Geuijen, K.

1998 Wonen en werken in een asielzoekerscentrum. *Migrantenstudies* Vol. 14: 261-272

Ghidei Biidu, D.

1995 *Door het oog van de naald; commentaar op de praktijk van de asielprocedure.*

Utrecht: Greber Uitgeverij & Distributeur

Ghorashi, H.

2005 Agents of change or passive victims: the impact of welfare states (the case of the Netherlands) on refugees. *Journal of refugee studies* Vol. 18(2):181-197

Ghorashi, H.

2006 *Paradoxen van culturele erkenning. Management van diversiteit in Nieuw Nederland.* Amsterdam: Vrije universiteit.

Giddens, A

1979 *Central problems in social theory. Action, structure and contradiction in social analysis.* Londen: The macmillan press ltd

Giddens, A.

1984 *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration.* Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Giddens, A

1989 *Social theory of modern societies.* Cambridge: Cambridge university press

Grund, J-P. C., Breeksema, J.J., Braam, R. & Bruin, D. de

2011 *Experiment Perspectief aanpak voormalig alleenstaande minderjarige vreemdelingen. Analyse van de resultaten.* Utrecht: CVO

Hannerz, U,

2002 *The postnational self: belonging and identity. 'Introduction.'* Minneapolis: University of Minnesota press

Hedetoft, U. & Hjort, M.

2002 *The postnational self. Belonging and identity.* Minneapolis: University of Minnesota

Press

Grundmeijer, F. & Buis, M.

2012 Onuizetbaar: Leven tussen het recht. Een onderzoek naar mogelijke verbetering omtrent het beleid voor onuizetbare uitgeprocedeerde asielzoekers.

Heijne, B.

2011 *Moeten wij van elkaar houden? Het populisme ontleend.* Amsterdam: De Bezige bij

Holder, F. ten

2012 *Kleine stappen van grote betekenis. Een nieuw perspectief op humane opvang van asielzoekers.* Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam

Horst, H. van der

2001 *Asielzoekers en asielbeleid in Nederland; Conflicterende discoursen van natiestaat, verzorgingsstaat en mensenrechten.* Delft: DUP Satellite

Inda, J.X. & Rosaldo R.

2008 *Anthropology of globalization: a reader.* Oxford: Blackwell publishing

Jongh, D. de & Ee, M. van

2002 *Onderzoek naar gezondheidsbeïnvloedende factoren ervaren door asielzoekers in een asielzoekerscentrum.* Laren

Kessels, S.

1995 *Om te beginnen een woning; Een onderzoek naar de opvang en huisvesting van vluchtelingen op lokaal niveau.* Delft: Delftse Universitaire Pers

Klaver, J. & Welle, van der, I.

2009 Vluchtelingenwerk IntegratieBarometer 2009; Een onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland. Vluchtelingenwerk Nederland

Khosravi, S.

2009 Sweden: detention and deportation of asylum seekers. *Race & class.* Vol. 50(4):38-56

Prins, B.

2002 Het lef om taboes te doorbreken. Nieuw realisme in het Nederlandse discours over multiculturalisme. *Migrantenstudies* Vol. 18(4):241-325

Schinkel, W.

2012 *Lezing bij de wake bij het Detentiecentrum Rotterdam.*

Staring, R. & Aarts, J.

2010 *Jong en illegaal in Nederland. Een beschrijvende studie naar de komst en het verblijf van onrechtmatig verblijvende (voormalige) alleenstaande minderjarige vreemdelingen en hun visie op de toekomst.* Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam

Wekker, G.

1998 Gender, identiteitsvorming en multiculturalisme: noties over de Nederlandse multiculturele samenleving. *Multiculturalisme, Geuijen* :39-55

WRR

2007 *Identificatie met Nederland.* Amsterdam: University Press

Zagt, W (red.)

2001 *'Wij zijn niet voor de koeien gekomen!' Vluchteling-studenten vertellen over hun studie-ervaringen in Nederland.* Utrecht: Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF

7.2 Internetbronnen

Amnesty

2010 www.amnesty.nl/mensenrechten/encyclopedie/alleenstaande-minderjarige-asielzoekers-amas

Geraadpleegd op 18-12-2011

COA

z.j. www.coa.nl/nl/over-coa

Geraadpleegd op 16-11-2012

Businessweek

2006 http://www.businessweek.com/bschools/content/jun2006/bs20060629_5211_bs001

Geraadpleegd op 17-11-2010

GCM

z.j. <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/term/Migratiecijfers/volledige-tekst>

Geraadpleegd op 23-11-2012

Humaan omgaan met vluchtelingen

2009 www.humaanomgaanmetvluchtelingen.nl/media/nieuwsbrieven.HOV35.pdf

Geraadpleegd op 18-12-2011

Humanistisch Verbond

2010 <http://www.humanistischverbond.nl/dossiers/mensenrechten/menswaardig-vreemdelingenbeleid/informatief>

Geraadpleegd op 24-11-2012

Inburgernet

2004 <http://www.degeschiedenisvaninburgering.nl/traject/binnen/bin025.html>

Geraadpleegd op 16-11-2012

IND

z.j. www.immigratiedienst.nl/organisatie/

Geraadpleegd op 13-11-2012

Lowan

2011 http://www.lowan.nl/vo/opvangbeleid/opvangbeleid_ama.html

Geraadpleegd op 18-12-2011

NOS

2010 <http://nos.nl/artikel/185361-steeds-meer-amas-in-gevangenis-html>

Geraadpleegd op: 03-01-2012

Olde Monnikhof, M. & Tillaart, H.

2003 Alleenstaande minderjarige asielzoekers in Nederland.

http://wodc.nl/images/ewb03alls_samenvatting_tcm44-57643.pdf

Geraadpleegd op 18-12-2011

UNHCR

1967 http://www.unhcr.nl/fileadmin/user_upload/pdf/unhcrnederland_juridischdocumenten_verdragen_vluchtelingenverdragenprotocol.pdf

Geraadpleegd op 23-11-2012

UNHCR

2012 <http://www.unhcr.nl/print/unhcr-in-nederland/nieuws/2012/artikel/967cb385e870d7ec6607a9be6cd1a669/unhcr-rapport-toont-dat-800000-mens.html?L=0>

Geraadpleegd op 16-11-2012

Vluchtelingenwerk

2012 http://www.vluchtelingenwerk.nl/pdf-bibliotheek/VLUCHTELINGEN_IN_GETALLEN_2012_def_OO.pdf

Geraadpleegd op 16-11-2012

Vluchtelingenwerk 2

2012 <http://www.vluchtelingenwerk.nl/asiel/de-asielprocedure.php>

Geraadpleegd op 19-11-2012

Bijlagen

Bijlage 1: Verklarende woordenlijst

Asielzoeker Dit is een persoon die een asielverzoek heeft ingediend en hoopt erkend te worden als vluchteling. Zolang er nog geen beslissing is op de asielaanvraag is hij/zij een asielzoeker (Holder 2012:11)

AZC Asielzoekerscentrum. Dit is een opvang- en verblijfcentrum voor migranten die in Nederland asiel hebben aangevraagd. Gedurende hun asielprocedure hebben zij recht op verblijf in deze centra en worden zij begeleid tijdens de verschillende fasen van hun procedure. Hun rechten zijn echter beperkt, zij hebben een meldplicht en vaak zijn de voorzieningen onvoldoende, zoals het ontbreken van Nederlandse les (Humanistisch Verbond 2010)

COA Centraal Orgaan opvang asielzoekers. Zij zijn verantwoordelijk voor de opvang, begeleiding en uitstroom (uit de opvang) van asielzoekers in Nederland (COA z.j.).

Detentiecentrum Dit is een Huis van bewaring dat door de Dienst Justitiële Inrichtingen is ingesteld om illegaal in Nederland verblijvende vreemdelingen, in afwachting van uitzetting, in verzekerde bewaring te stellen. Er zijn onder meer centra in Alphen, Zeist en Zaandam. In veel gevallen betreft het ongewenst verklaarde illegale vreemdelingen, al is er vaak geen ander strafbaar feit gepleegd dan het illegaal in Nederland verblijven. Het detentieregime is strenger dan in reguliere gevangenissen, en is meerdere malen in opspraak geraakt en bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties (Humanistisch Verbond 2010)

IND Immigratie- en Naturalisatiedienst, deze organisatie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het vreemdelingenbeleid in Nederland en beoordeelt of de asielzoeker recht heeft op een verblijfsvergunning (IND z.j.).

Illegaal

De term illegaal wordt in de media vaak, kortweg en enigszins stigmatiserend, gebezigd voor een illegaal in Nederland verblijvende vreemdeling. Dit is een migrant die in Nederland verblijft zonder in het bezit te zijn van geldige verblijfspapieren. Illegalen worden in Nederland op vele verschillende manieren aangeduid: ongedocumenteerden, ongedocumenteerde of irreguliere migranten, migranten zonder verblijfsvergunning, migranten zonder (de juiste) papieren, etc. (Humanistisch Verbond 2010).

Nidos

Een onafhankelijke voogdij instelling die op grond van de wet de voogdijtaak uitvoert voor ama's (Lowan 2011).

VBL

Vrijheid beperkende locatie. Dit is een vetrekcentrum die is ingesteld om asielzoekers die uitgeprocedeerd zijn geraakt en geen recht van opvang meer hebben in een asielzoekerscentrum, te begeleiden en activeren in hun uitzetting naar hun land van herkomst. Wanneer asielzoekers een afwijzing op hun asielaanvraag en/of beroepsprocedure hebben gehad krijgen zij de aanzegging Nederland te verlaten. Zij worden geplaatst in de vrijheid beperkende locatie in Ter Apel, waar hun terugkeer in drie maanden wordt voorbereid. Een groot deel van hen kan echter niet uitgezet worden naar hun land van herkomst en kan illegaal op straat komen te staan (Humanistisch Verbond 2010).

Uitgeprocedeerde

Wanneer asielzoekers een afwijzing op hun asielaanvraag en/of beroepsprocedure hebben gehad, raken zij zoals dat heet uitgeprocedeerd en krijgen zij de aanzegging Nederland te verlaten. Zij komen terecht in de vrijheid beperkende locatie (VBL) in Ter Apel, waar hun terugkeer in drie maanden wordt voorbereid. Een groot deel van hen kan echter, al dan niet buiten hun schuld, niet uitgezet worden naar hun land van herkomst en dan kunnen zij illegaal op straat komen te staan (Humanistisch Verbond 2010).

Vluchteling

Overkoepelende en wereldwijde term voor mensen die zich buiten hun

eigen land bevinden uit vrees voor vervolging en daardoor niet in staat of bereid zijn zich te kunnen beroepen op bescherming door dit land. Deze term wordt in Nederland pas gebruikt wanneer iemand asiel heeft gekregen en dus als vluchteling is erkend (Holder 2012:11).

Vreemdeling

Dit is een persoon die zich in Nederland bevindt en niet de Nederlandse nationaliteit bezigt (Holder 2012:11)